

nordisk ARKIVNYT

4 • 2016

Nordisk Arkivnyt 60 år

171–193

**Lesesalsbesøket i
Riksarkivet**

182

**Finlands äldsta urkund
firades med stil**

194

**Harmoni, vänskap
och arkiv – ICA-
konferensen i Seoul**

205

**Karin Åström Iko
ny riksarkivarie**

213

NORDISK ARKIVNYT

utges av Riksarkivet och utkommer
fyra gånger om året.

HUVUDREDAKTÖR

Maria Larsson Östergren

Riksarkivet

Box 12541

S-102 29 Stockholm

e-post: maria.larsson-ostergren@

riksarkivet.se

Tel.: (+46) 10 476 88 92

LOKALREDAKTÖRER

Danmark

Leon Jespersen

Rigsarkivet

Rigsdagsgården 9

DK-1218 København K

Tel.: (+45) 41 71 72 24

Fax: 33 15 32 39

e-post: lj@sa.dk

Finland

Pertti Hakala

Riksarkivet

Box 258.

FIN-00171 Helsingfors

Tel.: (+358) 22 85 21

e-post: pertti.hakala@arkisto.fi

Island

Hrefna Róbertsdóttir

Islands Nationalarkiv, Reykjavík

Laugavegur 162, IS-105 Reykjavík

Tel.: +354 590 33 00

e-post: hrefna@skjalasafn.is

Norge

Fredrik Larsen Lund

Riksarkivet

Postboks 4013 Ullevål Stadion

N-0806 Oslo

Tel.: (+47) 22 02 26 00

e-post: fredlun@arkivverket.no

Sverige

Andreas Wallgård

Riksarkivet, Landsarkivet i Vadstena

Box 126

592 23 Vadstena

Tel: 010-476 87 83

e-post: andreas.wallgard@riksarkivet.se

Prenumerationsärenden

och adressändringar

Maria Larsson Östergren

maria.larsson-ostergren@riksarkivet.se

ANSVARIG UTGIVARE

Karin Åström Iko

LAYOUT & TRYCK

Wikströms Tryckeri AB, Uppsala

Upplaga 2000

ISSN 0546 2851

Retur – Riksarkivet

Huvudredaktören

Nordisk Arkivnyt firar 60 år i år något som vi valt att särskilt uppmärksamma i årets sista nummer. Det allra första numret av Nordisk Arkivnyt gavs ut i mars 1956 av det danska riksarkivet. Det var då ett blad på 12 sidor med text. Tidskriften har sedan växt till både form och innehåll. Nordisk Arkivnyt är unik i förhållande till andra tidskrifter på så sätt att den utges och produceras idag av de fem nordiska riksarkiven gemensamt och på tre olika språk, något vi kan vara stolta över. När tidskriften firade 50 år 2006 skapades ett ambitiöst jubileumsnummer med olika återblickar på tidningens historia. Förutom jubileumsnumret finns för dig som är intresserad även en kort historik om Nordisk Arkivnyt att läsa på www.arkivnyt.nu/historie

Att fylla 60 år är sådär mitt emellan medelålder och gammal. Istället för att summera tidskriftens senaste 10 år har vi i redaktionen valt att rikta blickarna framåt. Vi har bitt våra riksarkivarier att var och en spana in i framtiden. Vi har också bitt några kollegor från respektive land att fundera över olika frågeställningar med framtiden i fokus. Vilken är arkivens roll i samhället nu och i framtiden? Vilka är våra målgrupper och vem är arkivens användare och på vilka arenor ska vi möta dem? Vilka kompetenser kommer det att behövas i framtiden vid respektive riksarkiv och vilken roll behöver arkivarien inta inom hela arkivsektorn? Vi har också ställt frågan om strategier för bevarandet av det vi har och för digitalisering. Ett stort tack till alla som medverkat med texter till jubileumsdelen.

60 år i all ära, men i Finland firar man även 200 och 700 år. Det finska arkivväsendet firar 200 år, den 25 november 1816 räknas som det finska arkivverkets födelsedag och Jussi Nuorteva skriver om historien och hur firandet sker. Finlands äldsta urkund, som är ett skyddsbrev för kvinnorna i Karelen utfärdad av kung Birger, fyllde 700 år den 1 oktober. Under bokmässan i Åbo uppmärksammades jubileet med stort utrymme i media.

Sverige har under året på olika sätt firat Tryckfrihetsförordningen från 1766 (TF presenterat i NA 2016:1), under Bokmässan i Göteborg som hade tema Yttrandefrihet hölls seminarier med arkivperspektiv på tryckfriheten och offentlighetsprincipen.

En ny riksarkivarie har utsetts i Sverige, Karin Åström Iko, den första kvinnan på posten efter Riksarkivets närmare 400 åriga verksamhet. Läs mer om den nya riksarkivarien som presenterar sig i en intervju.

Harmoni, vänskap och arkiv var temat för ICA-konferensen i Seoul. Vi kan läsa om erfarenheter och tankar från konferensen i två artiklar i detta nummer.

Redaktionen vill tacka alla som bidragit med material under året som gått och samtidigt vill vi tillönska alla läsare en God Jul och ett Gott Nytt År 2017.

Maria Larsson Östergren

Tipsa redaktionen

Har du synpunkter, nyhetstips eller förslag till artiklar?

Välkommen att kontakta någon i redaktionen.

Material till redaktionen

Redaktionen har försökt att efterforska upphovsrätt till fotografier och illustrationer. Eventuella rättighetsinnehavare, som inte har blivit kontaktade, kan vända sig till redaktionen. Den som skickar in material till Nordisk Arkivnyt förutsätts medge elektronisk publicering.

Webbplats

www.arkivnyt.nu

På framtidsspaning med riksarkivarierna

Nordisk Arkivnyt fyller 60 år och vi inleder jubileumsdelen med en framtidsspaning. Hur ser våra riksarkivarier på arkivens och arkivväsendets framtid? Vi gav dem några frågor att fundera över och de valde att var och en ta sig an en av frågorna. De frågor vi ställde var; Vilken är arkivens roll i samhället? Vilka är utmaningarna under de närmsta åren? Vilka är hoten och eventuella hinder? Vilka är möjligheterna? och Vad är värdet av ett nordiskt samarbete?

INGA BOLSTAD Arkivens roll i samhället

Hovedoppgavene våre vil etter alt å dømme være de samme også i fremtiden, å sørge for at viktige offentlige og private arkiver blir bevart, formidlet og gjort tilgjengelig for bruk. Men endringer i samfunnet vil ganske sikkert påvirke utøvelsen av rollen.

Når hele samfunnet digitaliseres må arkivinstitusjonene i større grad innrette sine tjenester mot digitale flater for fortsatt å være relevante. En stor del av brukerkontakten og kontakten med arkivskapere er allerede digital. I tiden fremover vil behovet for å legge til rette for nettbasert bruk av arkivene forsterke seg. I et litt mer langsiktig perspektiv er det derfor relevant å vurdere den fysiske lese-salens posisjon. Hvis tilbudet ikke lenger er attraktivt for brukerne bør man finne frem til andre løsninger som bedre tilfredsstiller brukernes forventninger. Dette er viktig for å

arbeide aktivt for å gjøre innholdet i våre magasiner relevant for samfunnet, og for å kunne forsvare de store beløpene som brukes på bevaring av arkivene.

Kontakten og samarbeidet med brukerne vil fortsette å utvikle seg. Vi trenger å legge arkivene enda bedre til rette som underholdning for å fange nye brukergrupper. Det kan skje gjennom forsterket innsats for å formidle informasjon fra arkivene, samt i å legge til rette for brukerstyrte aktiviteter. Crowdsourcing er allerede et populært samarbeid med mange brukere, og har et enda større potensial.

Fremover er det fortsatt behov for å styrke forvaltningsrollen. Det er viktig og nødvendig for å sørge

for at dokumentasjonen som skapes i private og offentlige virksomheter blir arkivert. Godt arkivhold og arkivering er viktig for oss, for å sikre at arkivene som blir avlevert fortsatt har et verdifullt innhold. Tett kontakt med forvaltningen er også viktig for at arkivinstitusjonene skal være i stand til å møte arkivskapernes behov og forventninger. Styrking av forvaltningsrollen er kanskje den faktoren som representerer den største endringen, og bruddet med fortidens snevrere depotfokus.

Fra myndighetene ønsker vi oss en mer sentral rolle. Vi ønsker sterkere anerkjennelse som en sentral brikke i vårt demokrati. Og vi vil arbeide for å bli anerkjent som en viktig premissleverandør for offentlig – og

■ Med sikte på fremtiden. Vilka utmaningar väntar oss?

Foto: Tommy Söderlund.

privat – sektors dokumentations-
förvaltning. Og vi ønsker å være en
tydelig stemme i samfunnet, som
alltid blir tatt med på råd når det er
relevant.

Vår evne til å samarbeide vil sta-
dig bli viktigere. Det gjelder først og
fremst med andre arkivinstitusjoner,
i Norge gjerne kalt arkivsektoren. De
fleste av våre utfordringer har vi felles
med arkivsektoren, og det gir styrke å
diskutere og samarbeide om løsnin-
ger. Andre viktige samarbeidsrelasjo-
ner finner vi innenfor abm-sektoren.
I tillegg kommer det verdifulle nor-
diske og europeiske samarbeidet. Vi
har garantert mye å vinne på å styrke
samarbeidet i tiden fremover.

KARIN ÅSTRÖM IKO Utmaningar under de närmsta åren

Våra utmaningar kan delas in två
huvudområden:

- Den strategiska inriktningen mot
att vara en resurs för samhällets
informationshantering, till gagn
för insyn, rättssäkerhet och de-
mokrati, samt för det långsiktiga
bevarandet av kulturarvet.
- Den strategiska inriktningen
mot en större tillgänglighet till
arkiven och en ökad användning
inom kultur, forskning och kuns-
kapsutveckling.

Vi behöver tydligare förklara kopp-
lingen mellan förvaltning och kultur-
arv. De nationella arkiven har en
viktig roll i att vara ett stöd och en
resurs för förvaltningen. Samtidigt
måste arbetet intensifieras för att
göra kulturarvet till en angelägen-
het och tillgång för alla människor i
samhället. Att hitta former för detta
kommer att vara en viktig fram-
gångsfaktor för att ta oss vidare in
i framtiden

I en globaliserad värld måste det
vara möjligt att ta del av arkiv obero-
ende av tid och plats. Dagens teknik
skapar förväntningar på ett gränslöst
användande och ger oss samtidigt
förutsättningar och möjligheter att
infria och möta denna utmaning.
Det som inte digitaliseras syns inte

■ Redan Olaus Magnus dryftade frågan om de olika språk som talades i Norden. Frågan
illustrerades med hjälp av denna bild i hans klassiska *Historia de gentibus septentriona-
libus* som utkom i Rom på 1550-talet.

Bildkälla: Wikimedia Commons.

och blir inte använt i samma ut-
sträckning. Å andra sidan kan an-
vändandet av digitalt publicerade
dokument skapa en exklusivitet och
behov av att få ta del av dokument i
originalform.

För de offentliga arkiven är det
en utmaning att hålla jämna steg
med den tekniska utvecklingen för
att kunna bevara de handlingar som
avsätts i e-förvaltningen. Men flyktig-
heten i den digitala världen får sär-
skilt stor påverkan på den informa-
tion som speglar enskild verksamhet.
Enskilda personer och verksamheter
saknar i stor utsträckning strategier
för att bevara och konvertera sina
digitala handlingar.

Medarbetarnas kompetens och
engagemang är vår främsta tillgång
och en förutsättning för att möta
förändringar och förväntningar i vår
omvärld. Det betyder att vi behöver
fördjupade analyser över vilka kom-
petenser vi behöver i framtiden och
hitta smarta former för kompetens-
överföring.

JUSSI NUORTEVA Hot och hinder som försvarar samarbetet

För att uppfatta de hotbilder och
hinder som står i vägen för det
nordiska samarbetet bör man an-
lägga ett långt perspektiv på det
nordiska samarbetets utveckling

och framgångar. Grunden för detta
samarbete lades under 1800-talets
skandinavism. De svåra erfaren-
heterna under andra världskriget
främjade strävandena att finna stöd
hos varandra, men vart och ett av de
nordiska länderna var också ute efter
egna lösningar. Danmark och Norge
anslöt sig till NATO, till skillnad från
Sverige och Finland. De sistnämnda
länderna anslöt sig dock till Europe-
iska Unionen fr.o.m. 1995. Danmark
hade anslutit sig till EEC redan 1973.
Norge och Island har hållit sig ut-
anför, men är involverade i flera av
EU:s instrument.

Tanken att det nordiska samar-
betet borde intensifieras stöddes i
vida kretsar på 1950- och 1960-talet.
Föreningen Pohjola-Norden blev
på 1970- och 1980-talet en viktig
medborgarorganisation. Långt före
Schengen framstod den fria rörlig-
heten i Norden som exemplarisk i
Europa. Viktiga ekonomiska projekt
– särskilt NORDEK – kom dock att
stranda. Viljan att samarbeta fanns,
men den övriga internationella ut-
vecklingen körde förbi intensifie-
ringen av det nordiska samarbetet.

Det nordiska samarbetets "hot-
bilder" är i dag de samma som tidi-
gare. Engelskans och de övriga stora
språkens ställning stärks i vår allt
mer globaliserade värld och denna
utveckling kommer säkert att fort-
sätta. Färdigheterna i svenska har

klart försvagats i Finland, vilket lett till begränsat intresse för det nordiska samarbetet. De avtagande färdigheterna i svenska leder till att kundernas och personalens intresse fokuseras på material som inte kräver djupare insikter i svenska. Det försvagar ytterligare intresset för nordiskt samarbete.

Internationaliseringen avspeglas också i det nordiska samarbetet. Redan de europeiska arkivorganisationerna och projekten är många: EBNA, EAG, EURBICA, DLM-Forum, APEX osv. Det är inte möjligt att delta i allt; man måste välja. Kraven på fri tillgång till information och open source-systemen, vilka allt mer styr våra arbetssätt och metoder, känner varken nationella eller regionala gränser. Det nordiska samarbetet utmanas från många håll.

Vari ligger då det nordiska samarbetets kraft och hur skall det utvecklas? Jag anser att det borde intensifieras och fördjupas. Samarbetet bereder oss inga svårigheter och inom arkivbranschen har vi flera vedertagna instrument. Den verkliga nyttan ser vi framför allt i funktionella vardagslösningar. Då gemensamma lösningar kan motiveras på ekonomiska och funktionella grunder borde vi tillämpa dem på ett (stats)gränsöverskridande sätt. Däri ligger möjligheterna till nordiskt samarbete.

ASBJØRN HELLUM Hvilke muligheter ligger der i de nærmeste år?

Som samfundets fælles hukommelse spiller arkiverne en betydningsfuld rolle i de nordiske demokratier. Arkiverne bygger bro mellem fortid, nutid og fremtid. Her findes de originale kilder til samfundets udvikling i tekst, billeder og tal. Kravene og forventningerne til arkivernes virksomhed er under hastig forandring. Alle nordiske lande er meget langt med digitaliseringen i både den private og den offentlige sektor. For arkiverne gælder, at hvis de ønsker at bevare positionen i samfundet, må de også blive fuldt

digitale arkiver. Det giver nye udfordringer og muligheder for arkiverne i de enkelte lande og for det nordiske samarbejde. De nordiske rigsarkiver har erkendt de vilkår og har taget udfordringerne op. Alle arbejder med at udnytte de nye muligheder i alle faser af opgaveløsningen. Dette sker i al væsentlighed digitalt, hvad enten de originale arkivalier er pergament, papir eller digitalt fødte.

Arkiverne er nået langt, når det gælder om at scanne og gøre analoge arkivalier tilgængelige via internettet. Rigsarkiverne i Finland, Norge, Island, Sverige og Danmark har nu scannet ca. 300 millioner billedfiler med arkivalier. Da der ofte er to sider på en billedfil, så er der tale om langt flere sider. Af disse er omkring 200 millioner billedfiler tilgængelige på internettet. De er meget efterspurgte, for de digitale services med disse tilbud blev i 2015 besøgt af ca. 15 millioner besøgende repræsenterende ca. 5,5 millioner unikke brugere. Samme år var besøgene på rigsarkivernes læsesale 130.000 besøgende. Der er altså en meget stor efterspørgsel på arkivernes digitale tilbud til samfund og borgere. Den er endda endnu større end tallene viser, for de scannede arkivalier er tilgængelige på andre sites end Rigsarkivernes. Private udbydere som Family Search, Ancestry.com, ArkivDigital, Danish Family Search og flere andre store udbydere er meget interesserede i at bringe de digitaliserede kilder og har mange brugere også! Arkiverne praktiserer som få andre „reuse of public data“ og vores digitale succes ønkser mange af vores kollegaer i biblioteker og museer også var deres!

Fremtiden er lys for arkiverne. I en digital verden, hvor der er uanede muligheder for at behandle og mishandle information, bliver dokumenterbar autenticitet efterspurgt. Hvis vi fortsat formår at levere vores indhold og services på en måde, som efterspørges af brugerne – nemlig digitalt. Der er ikke i denne artikel plads til at beskrive de mange muligheder nærmere, men følgende skal nævnes:

- Adgang året rundt i 24 timer på ugens 7 dage
- Let adgang til arkiver uanset bopæl og arbejdssted
- Adgang til mere og bedre kvalitet af forskningsdata
- Scanning on demand
- Mindsket slitage og nedbrydning af skrøbelige arkivalier
- Borgerinddragelse i arkivvirksomheden fx gennem crowdsourcing, brugerscanning mv.
- Attraktive og relevante arkiv/historietilbud til børn og unge på relevante kanaler for dem
- Digitale undervisningstilbud til alle skoler i landene
- Bedre service og understøttelse til myndigheder og erhvervslivet
- Genbrug af offentlige data
- Udvikling af nye færdigheder og kompetencer hos medarbejderne

Der er naturligvis mange flere muligheder end de nævnte, men også en række udfordringer som følge af den digitale udvikling fx metoder til digital bevaring og formidling, juridiske rammer, databeskyttelseslovgivning, krav til it-support og færdigheder, stigende omkostninger til digitalisering, bevaring og tilgængelighed mv. Her vil de bedste løsninger forde et tættere nordisk samarbejde om fælles nordiske løsninger og endda for nogle et større europæisk samarbejde. Fælles for såvel muligheder som udfordringer er, at de øger behovet for et udbygget nordisk samarbejde.

EIRÍKUR G. GUÐMUNDSSON Nordisk samarbejde – Hvad er det værd?

Forudsætningerne for det tætte samarbejde, som er mellem de nordiske rigsarkiver (arkivvæsener), er det, vi har til fælles. Det er de fælles tråde i vores historie, vores fælles kulturarv, administrative traditioner og fælles værdier i nutidens nordiske velfærdssamfund. Og bærende element i vor kommunikation er vores nærtbeslægtede sprog, med visse undtagelser, der har gjort, at vi kan forstå hinanden. Det gælder især de,

■ Inga Bolstad.
Foto: Helen F. Nicholson.

■ Eiríkur Guðmundsson.
Foto: Rut Sigurðardóttir.

■ Karin Åström Iko.
Foto: Jenny Odell.

■ Jussi Nuorteva.
Foto: Riksarkivet.

■ Asbjørn Hellum.
Foto: Bjarke Oersted.

som bor i Norge, Danmark og Sverige. Dette vigtige element i vort samarbejde bliver dog svagere for hvert år, ikke mindst fordi engelsk trænger mere og mere igennem som det internationale sprog. Og meget tyder på, at engelsk i fremtiden vil overtage rollen som det sprog, vi bruger i vort samarbejde.

Disse ligheder gør, at vi har, stort set, de samme mentale værktøjer, for at kunne samarbejde professionelt, indgå i meningsfulde diskussioner om vores faglige opgaver på arkivområdet og dele erfaringer. Og det har vist sig, at vi har lært af hinanden; arbejdsmetoder og løsninger har flyttet sig over grænser, når vi rejste hjem fra et godt møde eller en vellykket konference i Norden. Et geografisk område som vi har alle et vist

ejerskab til, fordi vi har det til fælles. Sammen finder vi bedre løsninger i en verden, hvor vi i så mange tilfælde bruger samme arbejdsmetoder og har samme målsætninger. Efter min mening kan vi samarbejde i langt større omfang og komme frem til flere fælles produkter.

Samarbejdet har en lang historie. Det første fælles arrangement var de første Nordiske Arkivdage, som blev afholdt i Stockholm i 1935 med omkring 70 deltagere. I vore dage ligger antal deltagere over 400. Samarbejdet er vokset ved, at flere områder er blevet inddraget. I 1956 udkom vort kære fælles nyhedsblad, Nordisk Arkivnyt, og det har nu 60 års jubilæum. Stort til lykke! Og efterspørgslen voksede. I 1980'erne kom der årlige rigsarkivarmøder, senere Nordisk

Arkivakademi og andre ekspertseminarer. Arkivernes dag startede i 2001 i Norden, og tidligt i dette århundrede begyndte vi at lave fælles benchmarking. Næste år får vi en fælles nordisk webside som ramme for alle vores arrangementer. Sikker og vist er det, at det nordiske arkivsamarbejde bliver ved med at udvikles og vokse, fordi vi stadigvæk får nye og større udfordringer. Og gevinsten er sikker. Det styrker vor samhørighed, det øger vore kompetencer, og det er fornuftig brug af ressourcer. Lad os ikke glemme, det er i det hele taget også et fornøjeligt socialt samvær. Det er da meget værd!

Fremtidens arkivar – hvem er det?

De nordiske arkiverkene er i endring. Hva slags kompetanse behøver arkiverkene for å løse sine oppgaver i fremtiden? Og hva slags funksjon vil fremtidens arkivarer ha? Nordisk

Arkivnyt har bedt utvalgte arkivfolk i Sverige, Norge og Finland om å se fremover med tanke på kompetanse og arbeidsoppgaver. De har alle fått svare på to spørsmål:

1. *Hva slags kompetanse vil arkiverkene trenge for å løse sine oppgaver i fremtiden?*
2. *Hvilken rolle ser du for fremtidens arkivar?*

Guri K. Lande

TITTEL: strategisjef i Arkivverket

UTDANNING: sivilingeniør/master of science

ANTALL ÅR INNEN

ARKIV: 1 ½

1. Fremtidens arkivutvikling er teknologidrevet. Vi i Arkivverket i Norge har for lite kompetanse om hvordan teknologien påvirker oss, hvordan vi utnytter den og hvilke muligheter som ligger i teknologien i alle deler av vår verdikjede. Med andre ord trenger vi mer kompetanse innenfor arkivutvikling. Vi trenger også å styrke vår kunnskap om brukerne; hvordan vi samhandler med brukerne og hvilke behov de har.

2. Å jobbe med elektronisk informasjon er annerledes enn materiale på papir. Fremtidens arkivar vil måtte ha god forståelse for kompleksiteten i hvordan arkivmateriale skapes i dagens samfunn og hvordan det kan gjenfinnes og tilgjengeliggjøres, såkalt informasjonsarkitektur. Det betyr at fremtidens arkivar må ha en mer sammensatt kompetanse der kunnskap om arkiv og arkivmateriale kombineres med forståelse av hvordan teknologien påvirker fagfeltet.

Kjetil Reithaug

TITTEL: statsarkivar ved Statsarkivet i Kristiansand og fagdirektør for dokumentasjonsforvaltning i Arkivverket

UTDANNING: cand.philol. i historie

ANTALL ÅR INNEN ARKIV: 22

1. Med bakgrunn i den todelte oppgaven vi har (det nye og det gamle), må vi ha personale som forstår hvordan og i hvilke sammenhenger dokumentasjon og arkiv oppstår. Det vil endres stadig raskere. Samtidig vil denne produksjonen mange steder henge igjen i «gamle» metoder, systemer og medier. Samtidig må noen av oss besitte inngående kunnskap om arkivene som allerede er skapt – nettopp nå, men også de som ble skapt for flere hundre år siden.

2. En arkivar i en arkivinstitusjon vil fortsatt veilede i framfinning og gi informasjon om tidligere skapt materiale, og andre av dem vil bidra til å utvikle produksjon av arkiv og veilede om dette.

Martin Utvik

TITTEL: Arkivarie/inspektör, Tillsynsenheten, Riksarkivet

UTBILDNING: Filosofie kandidatexamen med arkivvetenskap/statsvetenskap

ÅR I YRKET: 15

1. Ökad specialistkompetens i IT-frågor dvs. digital arkivbildning och digitalt bevarande och utlämnande. Mer resurser behövs för digitala leveranser. Ökade kunskaper i förvaltningskunskap samt IT-juridik.

2. Rollen blir dels att vara garant för informationens äkthet (bevisvärde) och dels att aktivt arbeta för ökad tillgänglighet till arkiven med ex. olika digitala lösningar. Med detta följer att den arkivpedagogiska rollen blir viktigare, att kunna förklara arkivens roll för förvaltning och samhälle etc för beslutsfattare.

Veli-Matti Pussinen

TITTEL: Direktör för Åbo landsarkiv (= landsarkivarie)

UTBILDNING: Filosofie magister, högre arkivexamen

ANTAL ÅR I YRKET: 25 år inom arkivbranschen

1. Det behövs mycket mångsidig kompetens. I Riksarkivets arbete (det pågår en kompetenskartläggning) har vi identifierat ca 50 st. kompetenser som finns eller som behövs. Enskilda medarbetare har eller skaffar sig en viss uppsättning av dessa (högst 25) och en viss nivå för varje kompetens (1–5). I vardagen blir det allt viktigare att jobba som team, där en tillräcklig kombination av olika kompetenser är företrädd.

2. I förhållande till föregående, antingen en "team-builder" eller expert vid ett eller flera team

Vibeke Solbakken Lunheim

TITTEL: rådgiver/arkivar ved IKA Møre og Romsdal og leder i Arkivarforeningen

UTDANNING: master i historie fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

ANTALL ÅR INNEN ARKIV: 7

1. Arkivverkenes kjerneoppgaver vil bestå uendret også i framtiden. Disse er bevaringsvurdering, avlevering og tilgjengeliggjøring. Det innebærer at arkivverkenes viktigste kompetanse også i framtiden vil være solid arkivfaglig kunnskap og kunnskap om innholdet i den bestanden vi forvalter. Endringer i teknologi påvirker i sterk grad både arkivdanningen, bestandsforvaltningen og bruksbehovene. Dette krever at vi i tillegg har nødvendig kompetanse til å møte disse utfordringene.

2. Arkivaren må kombinere grunnleggende arkiv- og bestandskunnskap med endringer i teknologi og brukerlandskap. Det første uten det siste vil gjøre oss mindre synlige og relevante. Det siste uten det første er heller ikke bra, da blir vi uten substans.

Marja Laine-Asikainen

TITTEL: Utbildningschef vid HAUS (Centralen för förvaltningsutveckling Ab) och rektor för HAUS College

UTBILDNING: Pedagogie magister

ANTAL ÅR I YRKET: Har verkat vid HAUS som utbildningschef i 15 år, därtill som rektor för tillhörande HAUS College i sex år.

1. Insikter i vad det vardagliga arbetet vid ämbetsverken innebär, kunnande beträffande de nya elektroniska arbetssätten, fungerande strukturer och ett kunnande som innebär att man kan lyssna på sina kunder, främja elektronisk förvaring och förmåga att stöda ämbetsverken i den förändring som allt detta innebär.

2. Ämbetsverkets interna konsult, men också en förändringsmotor och -ledare. Samtidigt även en informationstjänstare som behärskar de elektroniska tillvägagångssätten. Förhoppningsvis blir vi snart av med beteckningen arkivarie, eftersom den ger helt felaktiga sinnebilder av ordnande av mappar i ett dammig slutarkiv.

Marianne Høiklev Tengs

TITTEL: avdelingsdirektør i Helsedirektoratet og leder av Norsk Arkivråd

UTDANNING: cand.mag. og master of management

ANTALL ÅR INNEN ARKIV: 20

1. Jeg tror det fortsatt vil være nødvendig med bred kompetanse innen IT koblet mot arkivfag og andre relaterte områder. Det vil bli større press på forenkling og samarbeid, og vi må tenke stort og smart i fellesskap.

2. Fremtidens arkivar må ha evnen til å se prosesser på tvers og formidle kompetanse om nytten av og behovet for dokumentasjon i egen virksomhet. Vi må vise at det ikke bare dreier seg om lovmessige krav og kronglete standarder, men at gode arkiv gir gevinst for både egen virksomhet, samfunnet og oss som enkeltindivider på kort og lang sikt.

Göran Samuelsson

TITEL: Universitetslektor, Mittuniversitetet, Sundsvall

UTBILDNING: PhD i Historia

ÅR I YRKET: 30

1. Det beror på vilka uppgifter som Riksarkiven ska ha. I Sverige har vi "stökat" till det med Statens Servicecenter – och bilden är allt annat än kristallklar. Riksarkivet får alltmer rollen som statens CIO (Chief Information Officer) med ansvar för innehållsförteckningen snarare än för den fysiska arkiven. Lantmäteriet behöll sina pappersarkiv i 375 år och jag se framför mig att de digitala leveranserna kan dröja lika länge. Går vi åt detta håll behöver Riksarkivet 1) kompetens inom verksamhets- och informationsarkitektur 2) underlag för hur information/metadata skall struktureras för att vi skall uppnå en högre grad av interoperabilitet 3) tydligt mandat från regering och departement för uppdraget. ►

► 2. Ett enkelt svar skulle kunna vara – den han/hon tar sig! Vi bör systematisera våra verktyg kring informationsförvaltningen – verksamhetsanalys med processkartläggning, informationsvärdering och klassificering i anslutning till dokumentationsplaner och arkivredovisning. Om vi gör det och kan föra ut det på rätt sätt i samverkan med övriga närliggande domäner som arkitektur, informationssäkerhet, systemförvaltning mm – då tror jag vi kommer ha en framträdande roll en i digitaliserad framtid.

Håkan L. Kolsmyr

TITEL: Arkivarie, Hylte kommun

UTBILDNING: Filosofie kandidatexamen

ANTAL ÅR I YRKET: 12

1. Den allt snabbare digitaliseringstakten kräver en hög kompetens inom alla delar av IT-området, från programmering till informationssäkerhet. Men samtidigt som man måste möta behov av ny kompetens, har man att ta hänsyn till det kulturarv man redan förvaltar. För att kunna klara av sitt uppdrag i en allt mer komplex digital informationsvärld kommer det att krävas *många nya kompetenser* som idag generellt inte finns inom arkivsektorn, såsom informationsarkitekter, programmerare och informationssäkerhetsspecialister *samtidigt* som behovet av traditionell arkivförvaltning också måste ha sin plats.

2. I det kommunala perspektiv som jag företräder har arkivariens roll ofta varit *reaktiv* och som har ryckt ut vid behov och städat upp efter andra. I den nya digitala förvaltningens verklighet krävs det däremot att arkivarien jobbar proaktivt och ur ett strategiskt perspektiv. Arkivarien måste vara med och styra hur informationen ska hanteras under hela dess livscykel. För att komma dit måste arkivarien dock ta plats och göra sin röst hörd. Kort uttryckt: Upp ur källaren och in i styrelserummen!

Katarina Ekelöf

TITEL: Chefsarkivarie, PostNord AB och ordförande för Föreningen för arkiv och informationsförvaltning (FAI)

UTBILDNING: Filosofie kandidatexamen

ANTAL ÅR I YRKET: Snart 30 år

1. Riksarkiven behöver arbeta mer utåtriktad och bli mer "kundorienterade" (arkivföreningarna är en viktig aktör i detta sammanhang). Lyssna till vilka behov arkivverksamma på fältet har av vägledning och konkret stöd i tillämpning av regler. Riksarkiven behöver bli tuffare och komma på banan på ett tydligare sätt i "digitaliseringen" främst frågan om bevarande och sökbarhet (mer än diariet och förteckningar).

2. Framtidens arkivarie förstår att respektera och knyta samarbeten med andra viktiga kompetenser och yrkesroller som systemvetare, utvecklare, informationssäkerhetsspecialister med flera. En arkivarie kan inte bemästra alla områden ensam. Arkivarien har dock en unik kompetens att överblicka informationens hela livscykel, förstå ursprung och sammanhang och kommer att ha en nyckelroll i framtidens informationsförvaltning.

Boel Sjöstrand

TITEL: Enhetschef, enheten för informationsstyrning, Region Skåne

UTBILDNING: Arkivkunskap, juridik, arbetsledning

ÅR I YRKET: 25

1. Det handlar ju inte bara om akademisk kompetens. En förmåga att blicka framåt och driva strategiska frågor är något som jag tycker ska finnas i en ledande roll. Sakkunskaperna ska självklart också finnas i organisationen.

2. Det är viktigt att arkivarierna är med från början när informationen skapas så att informationen som ska bevaras är rätt skapad från start. Kanske titeln behöver ändras för att man ska förstå vad vi gör. Informationsstyrare/Information manager?

Gudmund Valderhaug

TITTEL: høgskolelektor ved Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag, Høgskolen i Oslo og Akershus

UTDANNING: cand.philol. med historie hovedfag

ANTALL ÅR I ARKIV: 32

1. Arkivverka (inkludert dei kommunale og private arkivinstitusjonane) treng først og fremst å utvikle kompetanse knytt til si primæroppgåve, som er å bevare og gjere tilgjengeleg samfunnets arkiv. Sjølv om arkivinstitusjonar kan ha fått oppgåver knytt til arkivdanning i offentleg sektor, som utvikling av standardar for elektroniske arkiv, er arkivbevaring deira *raison d'être*. Og dette inneber at arkivinstitusjonane, uavhengig av forvaltningstilknytning, samarbeider om å bevare ein mest mogleg representativ samfunnsdokumentasjon, uavhengig av media, format og system. Og då er det dei arkivale kjerneområda som er viktige: bevaringsvurdering og arkivbeskriving. Arkivverka må difor ha arkivarar med høg arkivvitskapleg kompetanse, og teknisk personale som kan takle dei spesifikke utfordringane knytt til bevaring av dei arkiva som arkivarane har valt ut, på ulike media, også slike som ikkje følgjer evt. føreskrivne standardar.

2. Arkivarane si rolle må framleis vere å velje ut, beskrive og gjere tilgjengeleg samfunnsminne. Bevaringsvurderinga er viktigare enn nokosinne, fordi det aldri tidlegare har blitt skapt så mange arkiv, og i ein så stor variasjon av format og system. Her må arkivarane ha kunnskap – og fridom – til å gjere fagleg grunngjevne og transparente vurderingar av kva arkiv som skal bevarast. Arkivbeskrivinga må ha den sekulære evigheita som tidshorisont; den må inkludere både arkiv- og samfunnskonteksten, slik at arkiva kan vere forstålege for brukarar om 100 og 1000 år. Tilgjengeleggjeringa – inkludert den aktive formidlinga – må byggje vidare på dei gode tendensane vi har sett dei siste åra og skape «archives without walls» (som Terry Cook formulerte det) der brukarane kan forsyne seg av fatet, samtidig som dei har tilgang til rådgeving frå lys levande arkivarar når dei treng det.

Svaren är insamlade av Pertti Hakala, Fredrik Larsen Lund och Andreas Wallgård, lokalredaktörer för Nordisk Arkivnyt i Finland, Norge och Sverige.

Vem är användaren?

Tankar om arkivens tillgänglighet

Jan Östergren

Inom det svenska Riksarkivet har vi sedan några år tillbaka en fastställd vision och kopplat till denna en beskrivning av vårt uppdrag. I uppdragsbeskrivningen säger vi att: *Arkiv bevaras för att användas och en ökad användning är vår främsta drivkraft. Därför sätter vi användarna och användbarheten i centrum när vi beskriver och vårdar arkiven, när vi gör dem tillgängliga eller när vi reglerar hur de ska hanteras.* Tydligare än så kan det nog inte sägas. Men att omsätta beskrivningen i praktiken reser ändå några frågor.

Användarna, vilka är de? Och har arkiven och kulturarvet, eller hellre kulturarven, olika användare eller med ett annat språkbruk; särskilda målgrupper? Frågan kan naturligtvis besvaras med ett ja. Vi har länge sett t ex släktforskare, hembygdsintresserade och inte minst vetenskaps-samhället och då särskilt de historiskt inriktade vetenskaperna som våra stora målgrupper. I mångt och mycket är detta sprunget ur en tid då merparten av våra användare fysiskt besökte oss och naturligtvis har även vår egen utbildningsbakgrund en betydelse här.

Men fältet av användare har sedan flera år väsentligt förändrats när det genom digitalisering ges möjlighet att i större utsträckning ta del av arkiven oberoende av tid och plats. Och vi kommer högst troligt att

■ Madelene Nettermark vid Landsarkivet i Visby ordnar och förtecknar arkiv.

Foto: Dan Pettersson, bilden är arrangerad.

möta ytterligare förändringar i takt med att vi tar emot fler digitalt skapade arkiv. Publiceringen av dessa kommer att ge oss nya grupper av användare eftersom det blir möjligt att inte bara studera arkiven på en skärm utan också ladda ned dem och skapa helt ny information. Vi ska i sammanhanget dock inte glömma bort att trots att vi under det senaste decenniet bedrivit en omfattande digitalisering omfattar denna ändå bara ca 3% av det svenska Riksarkivets totala bestånd. Drygt 71 mil står

fortfarande på hyllor och väntar på användning.

Frågan kring målgrupper står vi inte ensamma med. Finns det någon hjälp att hämta utanför arkivsektorn?

Kulturpolitiska mål

Sedan 1974 har den svenska riksdagen beslutat om nationella kulturpolitiska mål. Den bakomliggande tanken med dessa mål är att de ska styra den statliga kulturpolitiken men också kunna vägleda kulturpolitiken i kommuner och lands-

ting. Under de drygt 40 år som gått sedan de första kulturpolitiska målen beslutades har de, i stort sett, varit samstämmiga. Om vi som en vägledning söker efter målgrupper i de kulturpolitiska målen får vi veta att *"Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet."* och vidare att kulturpolitiken ska *"främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor"*. Alla är alltså målgruppen, men är det en målgrupp? Ja, på ett nationellt plan bör, och måste, alla vara målgruppen. Kulturpolitiken ska vara inkluderande. Och med inkluderande bör vi också lyfta blicken och se inte

bara till dem som har en fast rot i landet utan också de som av olika skäl sökt sig till Sverige. Och kanske ska vi till viss del även se till dem som utanför våra nationella gränser har ett intresse av det vi erbjuder, vilket i första hand gäller de arkiv som digitaliserats.

I de senaste nationella kulturpolitiska målen, beslutade 2009, kan vi dock se en förändring i fråga om målgrupper. Här pekas för första gången en specifik grupp ut: Vi ska *"särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur"*. Alla, och särskilt barn och unga, är alltså sedan 2009 vår målgrupp. Ett konkret resultat av det

nya målet blev att regeringen gav de statliga kulturmyndigheterna i uppdrag att utforma en strategi för sin barn- och ungdomsverksamhet för åren 2012–2014.

Men sammanfattningsvis får vi inte så mycket vägledning i sökandet efter mera specifika målgrupper.

Tillgänglighet

Möjligheterna att ta del av arkiven, tillgängligheten, har ökat men också komplexiteten i fråga om användningen och användarna av arkiven. Ska vi då i vår strävan efter en ökad användning av arkiven överge tanken att fundera kring målgrupper eller bara försöka famna de vi möter i våra läsesalar?

Nej, men innan vi börjar analysera målgrupper bör vi se till förutsättningarna för såväl "analog" som "digitala" användare. Vi kanske ska börja med begreppet tillgänglighet. Ofta använder vi detta begrepp i sammanhang som rör möjligheten att ta del av arkiven. Idag är ökad tillgänglighet och digitalisering närapå synonymer. Otivelaktigt erbjuds vi större möjligheter att studera arkiven när de också publiceras digitalt. Men blir ett dokument mera begripligt när det kan läsas på en skärm istället för bara som original på t ex papper? Frågan är retorisk och det givna svaret är såklart – Nej. För att öka tillgängligheten räcker det inte med att sprida arkiven via Internet, användaren måste på ett övergripande plan också förstå dem. Särskilt gäller detta användarna av digitaliserade och digitalt skapade arkiv eftersom de inte direkt kan vända sig till en arkivarie för råd och hjälp och som är en användargrupp vi själva inte har så stor kunskap om.

Vid ett seminarium med den italienske kulturekonomen Pier Luigi Sacco ställde jag frågan om hur vi, i ljuset av de möjligheter som ligger framför oss, ska nå användarna. Ska vi påbörja målgruppsanalyser och försöka utröna vilka användare vi kan rikta oss till för olika arkiv och ska vi också öka den digitala publiceringen? Nej, blev svaret. Ni ska i första hand se till att tillgängliggöra

■ Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet – ett av de nationella kulturpolitiska målen.

Foto: Tommy Söderlund.

■ Barn och ungas rätt till kultur uppmärksammas särskilt i den statliga kulturpolitiken.
Foto: Tommy Söderlund.

informationen om de arkiv ni förvarar och försäkra er om att den är aktuell och relevant. Och här pekade Sacco på något väsentligt och centralt, nämligen den unika kunskap vi besitter om de arkiv, de kulturarv, vi ska bevara och förmedla. När arkiven väl har kommit in i våra magasin är det vi som har kunskapen om, inte bara dess innehåll, utan också hur och varför de har uppkommit, dvs. arkivens kontext. Så innan vi börjar analysera arkiven och dess användning i termer målgrupper bör utgångspunkten i vårt arbete vara att säkerställa informationen, eller om man så vill, metadata om dem. Kort sagt, öka användbarheten.

Förmedling

Men det räcker inte med att stanna här. För att arkiven också ska användas måste förmedlingen av dess innehåll och inte minst själva existensen av såväl arkiven som arkivinstitutionerna ligga centralt i vår verksamhet. I mitten av 1990-talet talade vi med farhåga om historiens svarta hål. Det svarta hålet utgjordes av all den digitala information som

växte fram inom förvaltningar och myndigheter och som vi inte säkert visste hur, eller rent av om, den kunde bevaras för framtiden. Farhågan var alltså att vi skulle stå utan väsentliga arkiv i framtiden. En hel del har hänt sedan dess och det svarta hålet är inte lika överhängande. Men ett annat förhållande har istället kommit i förgrunden och som också understryker behovet av förmedling än mer. I takt med att digitaliseringen har ökat och våra användare i stora skaror lämnat läsesalarna för att istället koppla upp sig mot webben har också en stor del av kännedomen och kunskapen om arkiven och arkivinstitutionerna och även arkivarien hamnat i bakgrunden. För de nya digitala arkivanvändarna kan det lite tillspetsat, men inte ogrundat, sägas att det som inte är digitalt eller digitaliserat finns inte. "Finns det mer?" är en kommentar vi ofta möts av i Visby när vi håller någon av våra olika kurser. Att, som nämndes ovan, endast ca 3% av arkiven inom Riksarkivet är digitaliserade och 97% återstår att upptäcka väcker både förundran och fascination. Och arkivinstitutionen

så. Ja, sitter vi still i båten är risken överhängande att arkivet för den digitala användaren blir en adress till en hemsida eller en genväg på skärmen att klicka på för åtkomst till historiens digitala skattkammare. Att det finns en fysisk skattkammare med tusentals och åter tusentals meter spännande källmaterial hamnar lätt i skuggan. I den allmänna kostnadsjakten finns på längre sikt också risken att vi tvingas ompröva tidigare beslut kring det som ska bevaras och istället påbörja gallring och/eller överföring till andra medier eftersom användningen i relation till kostnaderna för förvaring anses för låg.

När vi väl har skapat förutsättningar för att bättre förstå och använda arkiven hur tar vi oss an arbetet med att definiera och hitta arkivens användare eller målgrupper? Jag tror att vi här ska blicka utanför våra nationella gränser. Ser vi till en av de stora användargrupperna, släktforskarna, har dessa nu blivit föremål för "Big business", där ett antal kapitalstarka internationella företag sett möjligheter till nya marknader. Men innan vi ger oss i kast med det globala perspektivet bör vi rikta blickarna mot Norden. Vi har till stora delar en gemensam historia och vår struktur på såväl offentlig förvaltning som enskilda organisationer är tämligen likartad. Med andra ord, våra arkiv är ganska lika och målgrupperna på Island skiljer sig i stort inte särskilt mycket från de i Danmark, Finland, Norge eller Sverige. Vi har i Norden kommit långt både i fråga om samarbete och med att förmedla arkiven. Så sent som i våras kunde vi i publiceringen av boken *#arkiv idag* (se NA 2016:2) se exempel på detta. Nu bör vi ta nästa steg och såväl öka som fördjupa samarbetet; vi har en i stora stycken gemensam framtid att ta oss an.

Skribenten är landsarkivarie i Visby och ansvarig inom Riksarkivet för processområdet Bevara och tillgängliggöra.

Lesesalsbesøket i Riksarkivet:

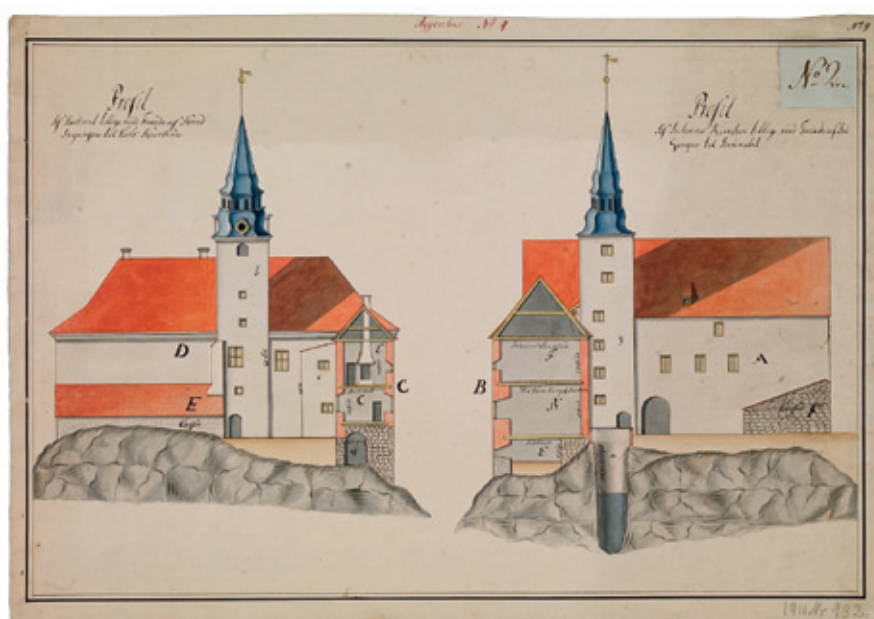
En «Invasion som truer med at give Arkivet en ny Karakter»?

Tine Berg Floater

Riksarkivets forhold til publikum har vært overraskende stabilt gjennom 200 år. Det er arbeidsforholdene og tilbudet som har vært i endring.

Riksarkivets åpningstider var, som i de fleste offentlige etater for to hundre år siden, i begynnelsen avhengig av dagslyset. Vanlig arbeidstid var fra kl. 10–14. I tiden etter etableringen i 1817 var institusjonen under oppbygging. Det var dårlige lokaler, få medarbeidere, og utilgjengelige og uordnede arkiver. Det var først og fremst henvendelser fra forvaltningen de ansatte forsøkte å besvare i starten.

I Henrik Wergelands tid som riksarkivar i perioden 1841–45, kunne borgerne i Christiania ta greie på når Riksarkivet var åpent og riksarkivaren til stede, dersom Brunen gresset på vollene rundt Akershus festning. Riksarkivar Wergeland kom ridende nedover fra Grotten på den lille hesten i sin fargerike vest og oppsiktsvekkende hatt om formiddagen på vei til arkivet. Og så lenge han var til stede, var arkivet åpent for besøkende. Det fantes ingen lesesal på Akershus, så arkivbrukerne fikk gjerne låne dokumenter med seg hjem. Wergeland var ellers tidlig ute med arkivformidling og foretok omvisninger i arkivet for byens borgere. Det hendte han ikledte seg et laken og skremte byens fine fruer som var på besøk i de mørke arkivmagasinene.

■ I førsteinsten lå det norske Riksarkivet på Akershus festning. Rommet merket «C» i venstre del av denne profilen, markerer arkivets beliggenhet.

Arkivreferanse: EA-5930, To41b01, 39 (KBK XVIII-I 2å).

Forskerservice

Etter hvert ble Riksarkivet mer og mer en historisk-vitenskapelig serviceinstitusjon, særlig etter 1846 da diplomsamlingen ble overført fra universitetet og tilknytningen gikk fra Finansdepartementet til Kirkedepartementet. Arkivbestanden ble også etter hvert ordnet og profesjonelle historikere tok den i bruk. På slutten av århundret, særlig etter de store avleveringene av sorenskriver- og byfogdarkiver i 1894–96, dreide oppgavene mot brukertjenester til administrative og praktiske formål. Men riksarkivar Michael Birke-land skrev allerede i 1877 at «denne

Invasion truer med at give Arkivet og arbeidet i sammen en ny Karakter: det Administrative faar mer og mer Overvægten over det Historiske».

I 1866 flyttet Riksarkivet inn i Stortingsbygningen der det var god plass til både lesesalgjester og de 2700 hyllemeterne med arkivsaker. Gjesteprotokoll for Riksarkivet finnes fra 1881. I begynnelsen ble de besøkende registrert av en ansatt, og det er også notert i hvilken hensikt gjesten besøkte Riksarkivet og hvilke arkivsaker som ble studert. Første gjest 3. januar 1881 var professor dr. G. Storm som benyttet innlånte manuskripter fra København. Professor J. E. Sars

benyttet biblioteket sammen med universitetsstipendiat dr. Y. Nielsen. Alle tre er kjente foregangsmenn i historiefaget. Pastor D. Thrap brukte Kildeskriftfondets samlinger. Til sammen hele fire gjester, altså.

Frøken Bugge skriver av Leilæningskommisjonenes forskjellige aktstykker denne etterjuls vinteren og er jevnlig til stede. Hun er å finne i Riksarkivet som avskriver i flere ulike prosjekter i mange år framover. For øvrig består gjestene av advokater, assessorer, stortingsmenn, lærere, sorenskrivere, embetsmenn tilknyttet statsapparatet og universitetsansatte. En og annen militær dukker også opp. Ikke ulikt slik det er i dag. I 1884 passerte Riksarkivet 2000 årlige besøkende.

Elektrisk lys

Lesesalen i Stortingsbygningen hadde plass til 12 besøkende rundt et stort fellesbord, og Birkeland skriver i 1886 at «Det hører nu til Dagens orden, at 4–6 Fremmede arbeider paa en gang i Arkivet, enkelte Dage endog saamange, at det kan være vanskeligt at skaffe Plads». Birkeland forbau- ser seg videre over de mange som beskjeftiger seg med slektshistorie.

I 1893 fikk Riksarkivet installert elektrisk lys, og det førte til krav om åpningstid om kvelden. Vanlig åpningstid var kl. 10–15, og fra april 1904 åpnet lesesalen også på kveldstid kl. 17–20. Året etter hadde over 5000 gjester funnet veien til Riksarkivet.

I 1914 flyttet Riksarkivet til den nye bygningen på Bankplassen. Der var det plass til 24 gjester på lesesalen, arbeidsforholdene var bedre og åpningstiden ble etter hvert utvidet. Flere ledende historikere bekymret seg nå over Riksarkivets rolle som nasjonalhistorisk forskningsinstitusjon, idet de informerte departementet om at denne oppgaven syntes å være tilsidesatt for personalhistoriske undersøkelser.

Året før flyttingen var det nesten 6700 gjester i Riksarkivet, men da ble stiftsarkivene skilt ut og besøkstallet falt. Likevel økte antallet gjester over tid, og i 1935 nådde man nesten 7000 besøkende. Med et unntak for krigs-

■ Lesesalen i Stortingsbygningen, 1914. Gjestene satt rundt et felles bord.

Arkivreferanse: EA-4060, C, 6, 0008.a.

■ Lesesal med besøkende i Riksarkivets nyinnflyttede lokaler på Bankplassen i 1914. Bygningen huser i dag Nasjonalmuseet – arkitektur. Arkivreferanse: EA-4060, C, 1, 28.

årene, var det jevnt over 6–7000 årlig besøkende i Riksarkivet helt fram til flyttingen til Kringsjø i 1978. Fra da av delte Riksarkivet igjen lesesal med Statsarkivet i Oslo.

Riksarkivet under okkupasjonstiden

Besøkene på Riksarkivets lesesal våren 1940 lå jevnt på 15–20 gjester

formiddag, og noe mindre ettermiddag. Ifølge gjesteprotokollen var det overveiende mannlige gjester på lesesalen. 9. april er det ingen innførsel om noe som helst. Krigen hadde kommet til Norge. Den 10. og 11. april er det to besøkende. Så stopper innførslene fram til 14. mai da besøket gjenopptas med de samme vanlige forskerne som tidligere. Besøkstallet

■ Siden 1978 har Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo hatt tilhold ved Kringsjø i Oslo. Slik ser lesesalen ut, og i fjor mottok den over 8000 besøkende. Foto: Riksarkivet.

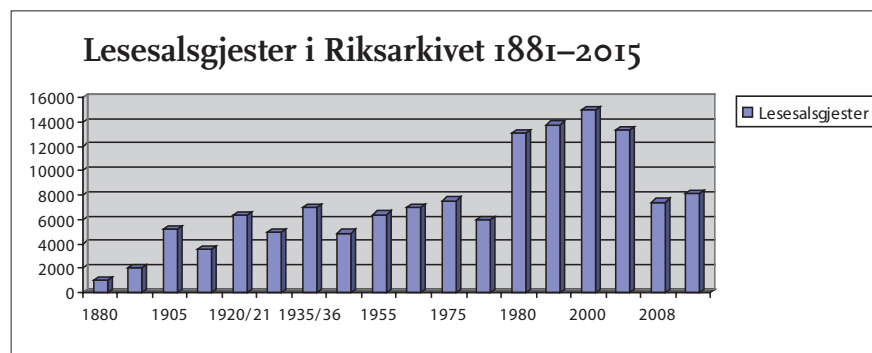
nådde over 5500 gjester i 1940 til tross for krigsutbruddet. Store deler av bestanden ble fraktet til gruvene i Kongsberg, mens resten ble pakket i kasser klare til evakuering, eller flyttet til krypkjelleren som var sikrere som depot.

Satt tyske forskere i Riksarkivet? Noen tyske navn registreres, men det er ikke kjent om dette var militært eller politisk relatert. Det er derimot kjent at norske profilerte nazister satt på lesesalen. De var også til stede under episoden med «katalogen», betegnelsen som ble brukt for de illegale avisene som ble oppbevart i Riksarkivet. En dame kom til skranken og ba høyløyt om å få se «dagens katalog». Heldigvis var det ferdigstilt en ny arkivkatalog nettopp denne dagen, og arkivaren bak skranken kunne like høyløyt overlevere den til gjesten.

Riksarkivet ble stengt av de tyske okkupantene i august 1944 og dørene forseglest. To ansatte ble fengslet, og også riksarkivar Asgaut Steinnes satt fengslet i fire måneder. I april ble lesesalen gjenåpnet, men med svakt oppmøte hele fredsvåren. Høsten 1945 var de gamle gjestene tilbake, daglig ca. 15 i tallet.

Økt besøk i nye lokaler

Mangelen på arkivdepot ble dramatisk i etterkrigsårene, og det var ikke før i 1978 at den nye riksarkivbyg-

ningen på Kringsjø sto ferdig. Der møtte publikum en flott lesesal med plass til 60 gjester, bibliotek og gode veiledningsforhold. Åpningstidene ble utvidet fra kl. 9–18.30 (lørdager 9–13.15) og antallet besøkende skjøt i været. På 1980-tallet var det årlig over 13 000 gjester på lesesalen.

Publikumstjenestene ble bedre kjent blant folk på denne tiden. I tillegg økte arkivbestanden og tilbudet av ordnet og registrert kildemateriale ble bedre. På lesesalen satt også slektsgranskere med mikrofilm. Denne gruppen besøkende økte stadig, og rundt årtusenskiftet var det nærmere 15 000 gjester i Riksarkivet i året.

På 1990- og 2000-tallet økte bevisstgjøringen omkring publikums behov som brukere. I 2005 fikk Riksarkivet nye publikumslokaler med bedre plass for formidling og tilgjengeliggjøring av arkivene, blant annet med egen mikrofilmlesesal og kontorer for forskere. Skranketjene-

sten i veiledningsområdet ble også profesjonalisert i denne perioden. Hjelpemidlene i framfinningsprosessen ble flere, særlig var digitale søkemåter og registre funksjonelle. Med Arkivportalen, Digitalarkivet og elektroniske brukertjenester, sank besøket på lesesalen betydelig i perioden etter tusenårsskiftet, men i 2015 mottok man igjen over 8000 besøkende.

Det er fascinerende å se hvordan Riksarkivets lesesalsgjester hele tiden har bestått av akademikere som forsker, ansatte i forvaltningen og hobbygranskere. Likeledes hvordan forfattere av standardverker i lang tid befinner seg i Riksarkivet for å finne kildemateriale for å skrive disse. Slik har det vært i 200 år.

*Artikkelforfatteren er
underdirektør i Riksarkivet.*

Læsesalene som mødested i spændingsfeltet mellem det digitale og analoge?

Jesper Thomassen

En af de store udfordringer i øjeblikket er, at arkiverne på samme tid stadig skal agere på den traditionelle bane med læsesale og ekspedition af papirarkivalier, men også levere et fuldt færdigt digitalt tilbud til brugerne. Hvor står arkiverne og læsesalene i dette spændingsfelt?

For de fleste brugere er det ikke længere nødvendigt at besøge en læsesal for at benytte arkivalier. De fleste kan nøjes med Rigsarkivets digitale tjenester på www.sa.dk, først og fremmest Arkivalieronline og Dansk Demografisk Database. Siden 2001 er besøgstallet på læsesalene da også faldet med omkring 75%. Siden 2002 er der til gengæld blevet scannet og tilgængeliggjort mere end 50 mio. dokument sider, og tallet vokser støt. I 2016 kommer der mindst 12 mio. flere til, svarende til ca. 3 hyldekilometer originale arkivalier. Udvalget af arkivalier er primært sket med udgangspunkt i tre formål: sikkerhed, konservering og mest anvendte arkivalier. De sidste har fyldt mest, og størstedelen af de mest anvendte arkivalier er nu på nettet.

Digitaliseringsplan

Dermed er der opstået et behov for nye udvalgskriterier og nye prioriteringer, og udarbejdelse af en samlet plan for digitalisering vil være at finde på den kommende rammeaftale 2017–18. Indholdet er endnu ukendt, men blandt mulighederne er scanning til fordel for crowdsourcingprojekter, scanning on demand og scanning til fordel for geografiske områder, bestemte emner eller udvalgte typer. Det sidste kunne fx være fotos og tegninger eller de søgemidler i form af journaler og registre, der skal bruges til at finde frem til sagerne i de store arkivserier. Derudover vil projekter, der kan understøttes af ekstern finansiering, nødvendigvis fylde meget, eftersom Rigsarkivets basisbevilling til digitalisering er meget begrænset, og øget ekstern finansiering derfor er et mål i sig selv. Det er da også takket været støtte fra A.P.Møller-fonden, at Rigsarkivet i 2017 kan stille stort set alle kilder vedr. Danmark og de tre tidligere danske-vestindiske tropekolonier til rådighed digitalt.

Hovedparten af de digitaliserede dokumenter er umiddelbart tilgængelige, men scanning af arkivalier, hvortil der skal søges om adgang,

er nu også gået i gang. I øjeblikket scannes der materiale fra Retsopgøret 1945–46, og i den anledning er det hensigten at lave en løsning, som kan bruges til udlevering af digitale billedfiler. Brugervenlig, men også med til at sikre arkivalierne mod slid og tyveri.

Lige om hjørnet venter en langt mere intensiv benyttelse af digitalt skabte arkivalier i form af registre, elektroniske journaler osv. Hidtil har anvendelsen ikke været så stor, men efterhånden vil det være disse, der udelukkende kan stilles til rådighed, når det er tiden efter ca. 1990–2000, der skal forskes i. Udfordringen er p.t., hvordan disse digitalt skabte arkivalier stilles sikkert til rådighed over nettet. Eller skal der alternativt – måske i en overgangsfase – etableres sikre miljøer på læsesalene, så materialet ikke kommer uden for Rigsarkivet? Det er muligt, men den web-baserede løsning og den virtuelle læsesal er det, der bør tilstræbes.

Der er dog undtagelser. Rigsarkivets samling af survey-data anvendes flittigt og nærmest i højere og højere grad både – efter aftale med Datatilsynet – ved udlevering og over nettet. Her er der ikke brug for en fysisk læsesal – og har i øvrigt aldrig været det.

■ Til tastefest i Rigsarkivet, Aabenraa 2016. En oplagt og succesfuld måde at udnytte lokalerne og læsesalene på er at invitere frivillige ind til crowdsourcingaktiviteter. Det kan være der skal transskriberes eller indekseres på Rigsarkivets crowdsourcing-sites. Det kan også være i forbindelse med affotografering og scanning, så materialet kan stilles til rådighed på Arkivalieronline. Foto: Mai-Brit Lauritsen.

Ny dagligdag på læsesalene

Udviklingen betyder således, at synet på læsesalens udnyttelsesmuligheder også må og har ændret sig, ligesom tilgangen til de forskellige medietyper, arkivalier på papir, på Arkivalieronline osv. må gøre det. Hvad angår det sidste, har Rigsarkivet i Danmark derfor de senere år arbejdet på at tilvejebringe en samlet indgang til alle samlinger, arkivserier og arkivenheder, uanset om det er tale om analogt (papirbaseret) eller digitalt materiale. En beta-version er tilgængelig på Rigsarkivets hjemmeside nu. En opdateret og mere avanceret version forventes på nettet henimod nytår. Søgeværktøjet er baseret på Elastic Search-teknologien og giver mulighed for at søge Google-agtigt.

Pålagt ret betydelige sparekrav fra 2016 og frem har Rigsarkivet da

også i sammenhæng hermed besluttet at skære ned på læsesalens åbningstider. Fra 1. januar 2017 vil de to mindste læsesale i Danmark kun have åbent to dage om ugen. Alle steder ophører lørdagsåbningen i vinterhalvåret. Men det betyder ikke, at læsesalene ikke fortsat skal benyttes. Allerede nu arbejdes der på flere fronter med at få frivillige ind i bygningerne for at scanne, og på den måde har det fx været muligt at lægge en række dødsattester med stor værdi for slægtsforskere ud på Arkivalieronline. Det er projekter af denne type, der skal arbejdes videre med de kommende år.

Ny brugeradfærd

Samtidig foretages en række tilpasninger af de fysiske forhold på læsesalene. Netop nu går arbejdet i gang

med at opstille stativer og lys, så det bliver langt lettere for læsesalens gæster selv at fotografere. Det er i det hele taget forventningen, at læsesalene fremfor som tidligere, hvor de blev brugt til læsning og studier, i fremtiden, i langt højere grad vil blive brugt til at digitalisere materiale, som man så går hjem og arbejder videre med.

På den måde fungerer læsesalene lige nu som en slags mødeplads for både analoge og digitale arbejdsformer. Men med understøttelse af de digitalt baserede som hovedmålet.

Skribenten er områdeleder for Digital Brugerservice i Rigsarkivet.

Mot framtiden

Bevarandepolicy vid Islands nationalarkiv

Karen Þ. Sigurkarlsdóttir

Nationalarkivets bevarandepolicy ska revideras och man kan utgå ifrån att förändringarna kommer att påverka vår verksamhet vid konserveringsavdelningen. Avdelningen grundades år 1964 när man började diskutera återlämnandet av de isländska handskrifterna från Danmark. Det kritiserades hårt att det inte fanns någon expert på Island som kunde ta hand om restaureringen, men problemet löstes när Vigdís Björnsdóttir återvände till Island efter studier i handskriftsrestaurering. Hon byggde upp den första konserveringsverkstaden för handskrifter och dokument på Island. I början tog man hand om dokument från både Nationalbiblioteket och Nationalarkivet, men 1985 delades verksamheten in i två olika verkstäder. Konserveringsverkstadens främsta uppgift har från början varit konservering och restaurering av de dokument som arkiveras i Islands Nationalarkiv. Många av dessa dokument har varit i mycket dåligt skick på grund av decennier av försummelse. Idag har avdelningen två anställda som sköter konservering.

Förebyggande konservering

Även om förebyggande konservering har varit en del av avdelningens verksamhet har den inte varit en lika stor del som restaureringsverksamheten. Vi har inte sett samma utveckling på Island som i övriga Norden. I Islands Nationalarkiv arkiveras 42 000 hyllmeter dokument. Av dem består

12 000 hyllmeter av oavklarade dokument och 7 000 hyllmeter av dokument som måste förpackas och registreras på nytt. För att kunna mäta i vilket skick arkiven är behöver vi mer information. Det är uppenbart att vi på avdelningen för konservering har ett stort arbete framför oss och att detta projekt kommer att kräva samarbete och diskussion med en stor del av Nationalarkivets övriga personal. Tanken är att den nya bevarandepolicyn ska kunna fungera som ett underlag för detta arbete.

Bevarandepolicy

I våra funderingar om en förbättrad bevarandepolicy fokuserar vi bl.a. på:

- att undersöka Nationalarkivets lokaler och utrymmen. År 2008 gjorde Harold Holland, konservator vid arkivet i New Brunswick i Kanada, en sådan undersökning för Nationalarkivet som ledde till några förändringar, men vi måste jobba vidare med dessa frågor. Vidare måste vi förbättra hanteringen av dokument i arkivutrymmena och på ett systematiskt sätt gå igenom den korrekta metoden för hantering av böcker och teckningar med personalen. För närvarande skrivs en handbok för arkivpersonal, och den kommer i framtiden att vara ett mycket viktig dokument för dem som arbetar med dessa frågor.
- att tydliggöra omfånget av konservering genom att identifiera arkiv som kräver mer arbete. Hittills har vi endast undersökt enstaka arkiv och vi saknar ännu en helhetsbild av situationen så

att vi kan göra upp planer för hur det förvaringsmaterial som används kan förbättras och hur skador på dokumenten kan förebyggas.

- att göra en riskanalys för dokumenten i Nationalarkivet så att man kan trygga förvaringen av dokument där handskriven text eller tryckta bokstäver håller på att lösas upp.
- att undersöka hur och hur ofta specifika arkiv används på Nationalarkivet och i förlängning av detta överväga om man inte borde skanna in fler dokument än man gör idag. Man skulle då prioritera de arkiv som används mycket, de som tillhör en riskkategori eller de som anses vara speciellt värdefulla. Nationalarkivet ska t.ex. enligt lag förvara en säkerhetskopia av de viktigaste dokumenten utanför själva huvudarkivet.
- att förbättra läsesalen som förvaringsmiljö och öka säkerheten.

Framtiden

Bevarandepolicyn berör arkivets hela verksamhet och kommer att kräva ökat samarbete mellan de olika avdelningarna. Den kommer att ge personalen en bättre uppfattning om arkivering och hjälpa dem att fatta beslut och prioritera. Framför allt är målet med den att förbättra arkiveringen av dokument.

Skribenten är konservator vid Islands nationalarkiv.

Bevaring nu og fremover

Kirsten Kristmar Villadsen

Hvad skal vi bevare, og hvordan skal vi gøre det? Teknologi og lovgivning stiller store krav til indsatsen, der ikke bare skal dokumentere den offentlige forvaltnings indsats, men hele samfundet. I artiklen fortælles om nogle af de danske udfordringer og tanker om løsninger.

Det hører til ethvert nationalarkivs kerneopgaver at sikre bevaringen af sine samlinger, men også at sikre at samlingerne til enhver tid afspejler det samfund, som det er arkivets opgave at dokumentere, og at samlingerne bliver bevaret på en måde, så arkivalierne kan findes og genanvendes, både på kort og på langt sigt.

Papirarkivalier

De fleste nationalarkivers samlinger består i langt overvejende grad af papirarkivalier, suppleret med pergament og måske lyd og levende billeder. Hertil kommer fotos og mikrofilm/mikrofiche. Bevaringen af de store mængder papirarkivalier og arkivalier på pergament sikres bedst gennem stabile opbevaringsforhold. Med færdiggørelsen af nye klimastyrede magasiner i Skejby ved Aarhus, på Kalvebod Brygge i København og på Vennershåbsvej i Viborg er vi i Danmark inden for de sidste 10 år blevet i stand til opbevare langt de fleste af vores arkivalier under betryggende forhold.

I de store samlinger af papirarkivalier findes arkivalier, der er i

så dårlig stand, at de ikke kan stilles til rådighed for brugerne. Det er økonomisk set en umulig opgave at konservere disse arkivalier på traditionel vis, og en skarp prioritering er derfor nødvendig. I Danmark vil vi i stigende omfang prioritere konservering, der gør det muligt at digitalisere skadede arkivalier for på den måde at få mest ud af de ressourcer, der er til rådighed.

Bevaringen af lyd og levende billeder rejser særlige udfordringer, ikke alene fordi opbevaringsmedierne efterhånden forgår, men også fordi de kræver særligt afspilningsudstyr. Også her er digitalisering vejen frem, og en del af disse arkivalier blev digitaliserede i forbindelse med det såkaldte format- og strukturkonserveringsprojekt i 2005–2008.

I forbindelse med de store byggeprojekter, som Rigsarkivet har gennemført de senere år, er det som forberedelse til flytningen af arkivalierne lykkedes at få pakket og registreret hele samlingen i Rigsarkivets arkivdatabase, Daisy. Det indebærer, at indholdet i alle magasinenheder, dvs. æsker, protokoller osv., er blevet beskrevet på et overordnet niveau, og at alle magasinenheder er blevet forsynet med en unik stregkode, som gør det muligt at knytte den til en unik placering i magasinerne.

Digitalt skabte data og dokumenter

Langt de fleste offentlige myndigheder dokumenterer i dag deres virksomhed digitalt, og det gælder også mange private virksomheder,

organisationer og enkeltpersoner. På det offentlige område blev denne udvikling indledt allerede i 1960'erne. Bevaringen af digitalt skabte data og dokumenter rejser som bekendt særlige udfordringer, fordi både de medier, som data bliver opbevaret på, og de formater, som data bliver skabt i, forældes forholdsvis hurtigt. Digitalt skabte data og dokumenter kræver derfor en mere aktiv bevaringsindsats end papirarkivalier. Rigsarkivet i Danmark har derfor udviklet en strategi, der indebærer:

- At bevaringsværdige data og dokumenter identificeres så tidligt som muligt, så bevaringen af dem kan sikres, inden de eller de it-systemer, som de indgår i bliver teknologisk forældede, eller dokumentationen går tabt.
- At bevaringsværdige data og dokumenter i forbindelse med aflevering til arkiv migreres til et systemuafhængigt bevaringsformat, fastsat af Rigsarkivet. Migreringen af data og dokumenter for offentlige myndigheder finansieres af myndighederne selv. I forbindelse med afleveringen sikrer Rigsarkivet den dokumentation, der er nødvendig, for at data og dokumenter kan genfindes og genanvendes.
- At Rigsarkivet migrerer data og dokumenter til nye medier og nye bevaringsformater, inden de oprindelige formater bliver teknologisk forældede.

Det er i høj lykkedes at sikre digital dokumentation af den offentlige

■ Reolgang i nyt magasin. Med det nye magasin på Vennershåbsvej i Viborg har Rigsarkivet sikret magasinkapacitet på tidssvarende niveau til de sidste af de papirarkivalier, der vil blive afleveret fra myndighederne. Foto: Rigsarkivet.

sektors virksomhed. Næsten alle statslige myndigheder er opmærksomme på, at de skal anmelde nye it-systemer til Rigsarkivet, og næsten alle offentlige myndigheder afleverer det til Rigsarkivet, som de skal. Også på det private område er det lykkedes at få organisationer og privatpersoner til at aflevere digitalt skabte data og dokumenter til Rigsarkiver, mens det kniber mere i forhold til de private virksomheder.

Udfordringerne

På bevaringsområdet er de grundlæggende udfordringer at sikre, at der også fremadrettet bliver bevaret dækkende dokumentation af det danske samfund, og at sikre at Rigsarkivet fortsat bliver i stand til at følge med den teknologiske udvikling på det digitale område. Det er det, der afspejler sig i Rigsarkivets nye strategi 2025. Men arbejdet med implementeringen af EU's nye persondataforordning kan også komme

til at skabe nye udfordringer. Til gengæld kan det give nye muligheder for arkiver i hele Europa.

Rigsarkivet har traditionelt sikret bevaring af dokumentation af det danske samfund gennem bevaring af offentlige arkivalier. Det skyldes, at Danmark ligesom de øvrige nordiske lande er et meget gennemreguleret samfund, og at de fleste samfundsmæssige aktiviteter derfor afspejler sig i den offentlige forvaltnings arkiver. Hertil kommer, at rigsarkivaren i medfør af arkivloven har hjemmel til at bestemme, hvilke offentlige arkivalier der skal bevares for eftertiden. Bevaringen af offentlige arkivalier er dog også blevet suppleret med bevaringen af private arkivalier. Sådan vil det også være fremover, men der er behov for at få mere fokus på, hvordan vi får bevaret dokumentation af de samfundsmæssige fænomener, der ikke afspejler sig i de offentlige arkiver, og hvor dokumentationen bliver skabt digitalt.

På det teknologiske område er Rigsarkivet udfordret af, at der hele tiden kommer nye formater på markedet, som ikke kan bevares, i Rigsarkivets bevaringsformater, og af at mængden af data, der bør bevares er stigende. Baggrunden for dette skal først og fremmest findes på forskningsområdet, hvor der hele tiden bliver taget nye metoder i brug, og hvor mængden af data vokser kraftigt, første og fremmest på det sundheds- og naturvidenskabelige område.

Besvarelsen af spørgsmålene om, hvordan disse udfordringer bliver imødegået, bliver derfor centrale elementer i den rammeaftale, som Rigsarkivet i efteråret 2016 skal indgå med Kulturministeriets departement.

Skribenten er vicedirektør i Rigsarkivet og chef for søjlen Indsamling og Bevaring.

Digitaliseringen och finska Riksarkivets strategi

Päivi Happonen

Det finländska samhället är baserat på information, men är också beroende av hur den utnyttjas. Informationssystemen och den information de innehåller utgör en central aspekt av den offentliga förvaltningens verksamhet. Att informationen rör sig obehindrat mellan den offentliga förvaltningens informationssystem senast år 2020 hör till de centrala målsättningarna. Statsminister Juha Sipiläs regering har i sitt regeringsprogram gått in för förnyande av förvaltningens interna processer och för utveckling av dem, för att säkerställa att en och samma uppgift i fortsättningen skall behöva lämnas av medborgare och företag bara en gång.

Tillgången till och återanvändningen av information som produceras i den offentliga förvaltningens informationssystem bör enligt ett principbeslut av statsrådet (=regeringen) 3.3.2011 främjas. Finlands offentliga informationsresurser blir senast 2020 tillgängliga i maskinläsbar form, kostnadsfritt och på entydiga villkor.

Även digitaliseringen effektiviserar förvaltningen

Riksarkivets i januari 2016 stadfästa strategi stöder sig på linjedragningarna i regeringsprogrammet. Strategin betonar Riksarkivets uppdrag att styra livscykeln för information *born digital* och utveckla dess arkivering,

men framhäver också vikten av digitalisering av det "analoga" material som innehålls av den offentliga förvaltningen. Det mål som eftersträvas är att största delen av detta material efter digitalisering kunde förstöras vilket särskilt skulle effektivisera den offentliga förvaltningen och samtidigt eliminera behovet av nya arkivutrymmen. Den offentliga förvaltningens organisationer har nästan utan undantag övergått till elektroniska ärendehanteringsprocesser, men traditionellt analogt material behövs också i fortsättningen. Det har lett till oändamålsenligt och i kostnadshänseende ineffektivt bruk av parallella processer.

Det juridiska ramverket för förstörande efter digitalisering torde vara i skick i början av 2017, då den förändring av arkivlagen (se NA 1/2015) som skulle göra det möjligt högst sannolikt träder i kraft. Riksarkivet har tillsammans med statsrådets kansli (som underlyder statsministern), finansministeriet och undervisnings- och kulturministeriet under våren och sommaren 2016 berett ett principbeslut om digitalisering av de analoga material som fortfarande befinner sig hos statsförvaltningen. Tanken är att statsrådet skulle förplikta statsförvaltningens organisationer att bekosta denna digitalisering. Principbeslutet torde fattas ännu i år (2016). Beslutet gäller endast statsförvaltningen, men det är lika viktigt att den övriga offentliga förvaltningens analoga material

blir digitaliserat, särskilt p.g.a. den pågående landskapsreformen. Då landskapsförvaltningen träder i kraft i början av 2019 ändras också praxisen inom hanteringen av information i dokumentform p.g.a. att flera än så länge antingen statliga eller kommunala funktioner slås samman.

Det nödvändiga gemensamma elektroniska arkivet

För att målsättningarna i regeringsprogrammet skall kunna uppnås och såväl Riksarkivets strategiska linjedragningar som statsrådets framtida principbeslut förverkligas behöver den offentliga förvaltningen ett gemensamt elektroniskt arkiv där handlingar *born digital* blir arkiverade och är tillgängliga för förvaltningen, forskarna och medborgarna i enlighet med dessa handlingars offentlighetsstruktur. Förverkligandet av det gemensamma elektroniska arkivet har varit förknippat med motigheter, men låt oss hoppas att den andra omgången leder till mer bestående resultat.

De "analoga" handlingarna digitaliseras i strukturellt format och som bilder. Det strukturella formatet möjliggör kombinerad av offentlig information, gör den bättre tillgänglig och är därtill i samklang med de behov som förestavas av föränderliga forskningsprocesser. Den praxis som redan etablerats inom t.ex. den danska, svenska och estniska offentliga förvaltningen fungerar som en förebild.

Förstöringen efter slutförd digitalisering utsträcks i viss mån till att även gälla material som redan blivit överfört till Riksarkivet. En omfattande arbetsgrupp bestående av företrädare för förvaltning och forskning har tillsatts för att fastställa förstöringskriterierna. Inom arbetsgruppens mandat läggs särskild vikt vid bedömningen av det kulturhistoriska värdet hos de pappersbestånd som innehas av Riksarkivet. Arbetsgruppen förväntas därtill företa en utredning av de bestånd i pappersform som fortfarande förvaras hos myndigheterna och som antingen är myndighetsarkiv eller privatarkiv: vad består de av? Arbetsgruppens mandat upphör år 2019.

*Skribenten är forskningsdirektör
vid Finlands riksarkiv.*

■ Faser i det traditionella arkivmaterialets väg mot tillgänglighet i digital form: Volymens rygg avlägsnas med kniv, och där efter skärs återstoden av inbindningen bort. Efter avslutad OCR-flödesskanning placeras det återstående originalmaterialet i en arkivbox för förvaring i utrymmen för passivmaterial. En osentimental process för ökad tillgänglighet.

Foto: Arja Jokiniemi/Riksarkivet.

Arkiven som utvecklare av förvaltningen och forskningen

Päivi Happonen

Förvaltningens och forskningens och därmed även arkivens verksamhetsmiljö har under de senaste åren förändrats snabbare och i högre grad än någonsin tidigare. Förändringen är kontinuerlig och försätter organisationerna i en helt ny situation. Verksamheten måste digitaliseras, vilket innebär att en del funktioner helt automatiseras, medan andra sköts på annat sätt än i dag, samtidigt som vissa nutida funktioner blir onödiga och försvinner helt och hållet under de nästa tio åren. Den offentliga förvaltningens personalresurser minskar avsevärt i takt med automatiseringen och centraliseringen av nuvarande funktioner. Verksamheter som inte är branschspecifika kommer att centraliseras och funktioner synkroniseras i allt högre grad.

I syfte att öka den offentliga förvaltningens effektivitet och produktivitet genomförs strukturella reformer som också markant påverkar arkivens roll som utvecklare. Dessa utvecklingsfunktioner har betydande samhällsrelevans.

Tillförlitlig information tryggar det samhälleliga beslutsfattandet

Strukturförändringarna inom den digitala förvaltningen framhäver vikten av gemensamma tjänster såsom elektronisk arkivering. Den digitala dokumentförvaltningen och det elektroniska arkivet finns till för att stöda de administrativa processerna och för att främja användningen av information i dokumentform inom

■ Data-mining i något konkretiserad form. Forskarna förväntas i framtiden göra informationssökningar i ett allt mer gränsöverskridande *born digital*-material som möjliggör hantering av information *en masse* oberoende av proveniens i traditionell mening.

Foto: Wikimedia Commons.

forskning och samhälleligt beslutsfattande.

I sin inte ännu fastställda arkitekturvision fram till år 2030 har Riksarkivet försökt definiera sin egen roll som utvecklare: till de centrala funktionerna hör 1) att verka som producent av tjänster och som sakkunnig inom hanteringen av den offentliga förvaltningens digitala information, 2) att främja användningen av digital information inom forskning och 3) att säkerställa bevarandet av kulturarvet i dokumentform, ett kulturarv som i allt högre grad är digitalt. Den digitala information som förvaltningen och forskningen behöver måste vara tillförlitlig, och följaktligen kommer Riksarkivets roll som sakkunnig och utvecklare att förstärkas.

Nödvändigt främjande av den digitala forskningsprocessen

För att kunna utveckla användningen av arkivbestånden för forskningsändamål bör arkiven känna till de föränderliga arbetsmetoderna inom forskningen och aktivt följa med den utveckling som sker inom forskningsprocesserna. Till detta

hör också identifieringen av tyngdpunktsområden. Det blir allt vanligare att historievetskapen och den samhällsvetenskapliga forskningen tillämpar ny teknologi. Den erbjuder helt nya slags möjligheter att formulera frågeställningar och analysera information med hjälp av omfattande elektroniskt material. Allt oftare handlar forskningen om människors vardag och om fenomen i anslutning till närhistorien. Tack vare förvaringen i elektronisk form får forskarna tillgång till mer omfattande material än förut för användning och analys. Samtidigt använder man sig av *crowdsourcing* särskilt inom produktionen av metadata. På andra håll i världen har *citizen science* blivit mycket populärt.

De mest använda bestånden på papper i arkivverkets förvar har blivit digitaliserade i bildformat. De metadata som finns beskriver huvudsakligen handlingars arkivsammanhang, men i betydligt mindre utsträckning deras innehåll. Material som blivit digitaliserat i bildformat möjliggör inte användning av informationsteknologiska metoder; bilden måste studeras som bild och det är inte möj-

ligt att ta till *data-mining*. Studiet av material på papper är dock än mer arbetskrävande. Material *born digital* förvaras däremot i strukturerad form, vilket möjliggör innehållsmässiga sökningar och användning av informationsteknologiska metoder.

Den datorstödda forskningen tillhandahåller länge verktyg för analys av främst tryckt källmaterial. Riksarkivet anslöt sig i början av år 2016 till det EU-finansierade READ-projektet (Recognition and Enrichment of Archival Documents), där man utvecklar motsvarande verktyg för användning även inom forskning som gäller handskrivet material. De nya digitala forskningsverktygen skall enligt planerna integreras och bli

en del av Riksarkivets elektroniska tjänster. Avsikten är att dessa tjänster bättre än tidigare skall svara mot forskningens nya behov. De första resultaten från våren 2016 av maskinell identifiering av handskriven text har varit uppmuntrande.

Utvecklingen inom förvaltning och forskning ändrar också arkivens egen verksamhet

Arkiven står för kunnande inom informationshantering och -användning samt tillgång till information. Utvecklingen av förvaltning och forskning sker i samarbete med partners och intressegrupper på både nationell och internationell nivå. Det

gäller dock att samtidigt kunna identifiera förändringarnas effekter inom arkivens egen verksamhet, då kunderna i allt högre grad söker sig till webben och användarvänliga tjänster möjliggör ökad självbetjäning. Mottagandet av material i analog form upphör småningom och metadatasystemens betydelse som verktyg för informationssökning avtar då möjligheterna till innehållssökning tilltar. Även behovet av indexering av det digitaliserade materialet upphör.

*Skribenten är forskningsdirektör
vid Finlands riksarkiv.*

Arkivernes rolle

Unnar Ingvarsson

Mange er uden tvivl af den mening at arkiver er stagnerede institutioner, hvor man opbevarer ældgamle papirer der for de fleste ikke har nogen betydning. Som vi ved er det langt fra virkeligheden. Arkiver er levende institutioner som bevarer en enorm mængde oplysninger der vedrører den almene borger i hvert land og en hel del opsøger dem for at få oplysninger, hvad enten det er af personlige grunde, f. eks. i forbindelse med forskellige slags rettigheder, eller ved forskning i historiske begivenheder.

Flere slags gæster

I de sidste årtier har der været store ændringer i arkivernes virksomhed. Den største del af de besøgende er ikke længere slægtsforskere eller amatørforskere, det er blevet en mere broget flok og på mange måder et tværsnit af befolkningen.

Set fra et islandsk synspunkt så er denne udvikling årsaget af publikums større bevidsthed om sin ret

til oplysninger. Denne ret til oplysninger er blevet formaliseret ved lovgivningen i de sidste årtier og efter hændelser såsom faldet af de islandske banker er publikums krav til oplysninger blevet større end før. Samtidig stiller man større krav til det offentlige om sagsregistrering

En ny lov om offentlige arkiver

For nylig blev der vedtaget en lov om offentlige arkiver i Island. Denne lov tilsammen med offentlighedsloven og loven om personbeskyttelse udgør den ramme indenfor hvilken arkivernes personale bør arbejde. En vigtig faktor i denne lovgivning er tilgængelighed til oplysninger. I moderne arkivforvaltning og udlevering af dokumenter til den almene borger er der modstridende interesser. For det første er der et alment krav om at borgerne har ret til oplysninger. For det andet er der et krav om at borgerne kan slette oplysninger om sig selv: „the right to be forgotten“ og for det tredje er der retten til at huske, „the right to be

remembered“. Disse modstridende interesser er på mange måder uforenelige og arkivernes rolle bliver i mange tilfælde at vurdere forskellige interesser.

Tilgængelighed og arkivaliers sikkerhed

Nu lader det til at politikken er at arkiver foreløbig ikke har grund til at frygte krav om ødelæggelse af arkivalier. På den anden side er diskussionen om oplysningernes tilgængelighed for folk blevet meget livlig. Den diskussion og reaktionen hertil er nu en af arkivernes største udfordringer indenfor de næste få år. Det er vigtigt at arkivernes personale bliver hørt, fordi der i arkiverne arbejder specialister som kan bidrage til den diskussion samtidig med at finde balancen og kompromiser mellem de forskellige synspunkter.

*Forfatteren er forhenværende
regionalarkivar, nu ansat i
Islands Nationalarkiv.*

Finlands äldsta urkunds sekeljubileum firades med stil

Päivi Happonen

Finlands äldsta urkund, Sveriges (och Finlands) konung Birgers skyddsbrev för kvinnorna i Karelen, fyllde 700 år den 1 oktober 2016. Sekularjubileet firades under synliga men värdiga former på Åbo bokmässan; dagens jubilar väckte också stor uppmärksamhet i finländsk press, television

och sociala media. Skyddsbrevet och några andra medeltida originalurkunder kunde beses på Riksarkivets stilfulla avdelning. Mässbesökarna fick samtidigt också studera utställda relikier från Åbo domkyrkas samlingar.

Generaldirektören, riksarkivarie Jussi Nuorteva, president Tarja Halonen och biträdande professor Kirsi Salonen från Åbo Universitet

förde i samband med bokmässan en paneldiskussion om skyddsbrevets betydelse och tog också upp frågan om dess aktualitet i dag.

Den utlysta kvinnofriden stärkte de svenska köpmanshustrurnas och -döttrarnas ställning i Karelen. Svenskarna hade i slutet av 1200-talet anlagt Viborgs slott, för att stärka sin ställning och avvärja hotet i öster från Novgorod. Samtidigt återspeglade

■ I rampljuset. President Tarja Halonen och riksarkivarie Jussi Nuorteva samtalar om Finlands äldsta bevarade urkund, kung Birgers skyddsbrev för kvinnorna i Karelen. Foto: Marko Oja/Finlands riksarkiv.

■ De utställda finska medeltidsurkunderna och relikerna väckte intresse under Åbo bokmessa. Foto: Marko Oja/Finlands riksarkiv.

■ Forskare Lauri Leinonen presenterar Diplomatarium Fennicum-projektet för intresserade under Åbo bokmessa. Foto: Marko Oja/Finlands riksarkiv.

basen *Diplomatarium Fennicum*, som genomgår en fullständig uppdatering. Databasen har utvecklats i samarbete med en rad universitet. Projektet finansieras av Konestiftelsen. Riksarkivet och forskarsamfundet förenas i en gemensam strävan att utgående från databasen skapa en disciplinöverskridande webbtjänst som betjänar den finländska medeltidsforskningen. Webbtjänsten är ett exempel på de moderna digitala forskningsplattformar som produceras av Finlands riksarkiv. I samband med publiceringen av betaversionen diskuterade Finlands mest kända medeltidsforskare, med forskningsdirektör Päivi Happonen som moderator, om de moderna verktyg som står till medeltidsforskningens förfogande.

fridsdecretet dåtida samhälleliga synsätt och maktpolitiska konstellationer. Brevets tema anknyter även på ett intressant sätt till kvinnans ställning i dagens samhälle. Dessa

frågeställningar aktualiserades i samband med trakasserier av kvinnor kring nyårsskiftet 2015/2016.

Under bokmässan publicerades också en s.k. betaversion av data-

◆
Skribenten är forskningsdirektör vid Finlands riksarkiv.

Arkivverket i ny struktur fra 1. november

Inga Bolstad

Kjære kolleger i hele Norden! Det er nå ett år siden jeg signerte denne spalten sist, og da var temaet den planlagte omorganiseringen av Arkivverket i november 2015. Mye har skjedd på ett år, og det er ikke til å legge skjul på at det har vært en lang og tidvis krevende vei mot målet. Men 30. juni i år ble det enighet mellom Riksarkivaren og de ansattes organisasjoner om en ny organisering av Arkivverket som formelt er gjeldende fra 1. november og ser slik ut:

RIKSARKIVARENS SPALTE

Arkivverket består av Statsarkivene i Tromsø, Trondheim, Bergen, Stavanger, Kristiansand, Kongsberg, Hamar, Oslo, Samisk Arkiv, Norsk Helsearkiv og Riksarkivet

Ny strategi 2016–2018

Arkivverket befinner seg i en situasjon der vi må omstille oss for å oppfylle regelverk vi er underlagt,

krav som regjeringen har satt til avbyråkratisering og effektivisering, samt forventningene som alle våre brukere har til oss. Dette er doku-

mentert i grundige utredninger det siste året, i dialog med egne ansatte og brukere, og gjennom en inter-sentanalyse.

For å løse samfunnsoppdraget har Arkivverket utarbeidet en ny strategi for 2016 til 2018 som skal ruste organisasjonen til å sette krav og retningslinjer for hvordan dokumentasjonsforvaltningen skal løses, og hvordan vi skal tilgjengeliggjøre vårt materiale for våre ulike brukergrupper. Strategien vektlegger særlig de behov og forventninger omverdenen har til oss som arkivinstitusjon og øverste fagmyndighet. Det er en forventning om at Arkivverket skal være pådriver for å finne løsninger på de mange utfordringer som oppstår i møtet mellom digital teknologi og arkiver, men at vi samtidig tar i bruk de mulighetene dette gir oss. Strategien er ikke en beskrivelse av hele vår virksomhet, men er endringsorientert: Den viser de områdene vi må endre oss på de neste tre årene.

Virksomhetsstyring – vårt kart og kompass

I fjor presenterte jeg et fremtidsbilde for hvor vi ønsker å være i år 2020. Fremtidsbildet kan oppsummeres i fem problemstillinger:

1. Hvordan møte forventningene om digitalt førstevalg fra forvaltning og andre brukere?
2. Hvordan håndtere store mengder avlevert og ikke avlevert arkivmateriale – digitalt og på papir?
3. Hvordan sikre autentisk, relevant og helhetlig samfunnsdokumentasjon?
4. Hvordan tilrettelegge for mer relevant digital dokumentasjonsfangst og forbedret dokumentasjonsforvaltning?
5. Hvordan møte krav om økt produktivitet og effektivitet?

Arkivverket anno 2015 bar preg av svak forankring av strategi og prioritering av oppgaver, og liten oversikt over pågående tiltak. I tillegg var det få etablerte målinger (styringsparametre) av driftsoppgaver, for lite samarbeid på tvers av fagområder og manglende helhetlig prioritering av ressurser. Fremtidsbildet ble konkretisert gjennom et strategikart med prioriterte mål, og for å nå disse

■ Riksarkivar Inga Bolstad.

Foto: Odd Amundsen.

har vi igangsatt tiltak (prosjekter, utredninger) og definert styringsparametre på viktige aktiviteter. Status for disse registreres i et såkalt styringskort, som gjør det mulig å se alt i sammenheng, og raskt kunne utføre korrigeringer.

Flere krevende utfordringer

Strategien er bygget over tre hovedmål, og Arkivverket skal i de nærmeste årene ha som mål å:

- Leverer tjenester av rett kvalitet for å sikre, bevare og tilgjengeliggjøre arkiver
- Fastsette krav og standarder for offentlig dokument- og arkivforvaltning
- Styrke og utvikle fagmiljøer i arkivsektoren
- Fremme en mer helhetlig samfunnsdokumentasjon

Dette medfører at vi må forbedre og endre oss på flere områder. Som alle i arkivsektoren er godt kjent med, står forvaltningen overfor enorme utfordringer knyttet til bevaring av digitalt skapt dokumentasjon. Samfunnsutviklingen gjør at Arkivverket må være åpen for å gjennomføre

kontinuerlige faglige, teknologiske og organisatoriske endringer.

Å prioritere er å velge noe bort

En viktig erkjennelse i prosessen med omorganisering er at vi ikke har kapasitet til å gjennomføre alt vi har lyst til. Prioritering er krevende, men svært viktig for å kunne levere på målene våre. Styringskortene er et av verktøyene lederne har for å levere på Arkivverkets prioriterte mål. For å lykkes med dette, er det avgjørende at strategien følges opp gjennom en tydelig og kontinuerlig styringsprosess. Vi skal ikke ha aktiviteter gående uten at de kan knyttes til våre strategiske mål, og at de er vurdert og prioritert framfor andre aktiviteter. Bred involvering og tydelig ansvar har vært avgjørende i denne prosessen. Vi ser allerede flere fordeler med virksomhetsstyring i Arkivverket:

- Gir tettere kobling mellom tildelelsesbrev (regjeringens føringer for bevilgningen) og våre mål og tiltak – den gir en "rød tråd"
- Gir retning for lederne og hjalp i deres prioritering av oppgaver
- Skaper og synliggjør resultater – grunnlag for feiring!
- Hjelper oss til å fokusere på de riktige oppgavene, i riktig rekkefølge, for å sikre gode tjenester til våre brukere og interessenter
- Felles metode og "språk" for styring
- Bidrar til mer løpende oppfølging – er vi på rett kurs mot 2020?

Gjennom mine møter med eksterne interessenter og samarbeidspartnere vet jeg at det er store forventninger til oss fremover. Med den nye strukturen og virksomhetsstyringen skal vi få dette til. Jeg gleder meg til å ta fatt på et nytt kapittel i Arkivverkets historie.

*Artikkelforfatteren er
riksarkivar i Norge.*

Det fria ordet i fokus på bokmässan i Göteborg

Karl-Magnus Johansson

Bokmässan är ett av nordens största kulturarrangemang, som i år genomfördes den 22–25 september. Totalt 96 000 besökare hade möjlighet att möta de drygt 800 deltagande utställarna, vilka bland annat bestod av bokförlag, föreningar och myndigheter.

Temat för årets bokmessa i Göteborg, eller Bok & Bibliotek som arrangemanget egentligen heter, var yttrandefrihet. Ett ständigt aktuellt ämne, vilket i år blev påtagligt för bokmässans arrangörer som i en livlig mediedebatt inför mässan blev ifrågasatta dels för att den högerextrema nyhetstidningen *Nya Tider* fick möjlighet att delta med egen monter, och dels för att de efter hård kritik i ett skede försökt dra tillbaka *Nya Tidens* medverkan vilket en del röster menade var en inskränkning av yttrandefriheten.

Temat yttrandefrihet kopplades även ihop med 250-årsjubileet av den svenska Tryckfrihetsförordningen. I Tryckfrihetsförordningen, som är en av Sveriges fyra grundlagar, formuleras den så kallade offentlighetsprincipen, det vill säga allas rätt att begära att få ta del av allmänna handlingar. Offentlighetsprincipen är en grundpelare för såväl Sveriges demokratiska system, som för den svenska offentliga arkivverksamheten.

För Riksarkivet är bokmässan en viktig arena där vi skapar intresse för och ökar kunskapen om arkiv och vår verksamhet. Deltagandet innebär möjligheter till spännande möten och dialog med både allmänheten och särskilda målgrupper såsom författare, lärare, journalister och studerande. Förutom försäljning av

■ I 90 % av Uppdrag gransknings reportage är offentlighetsprincipen nödvändig”, förklarade den grävande journalisten Lars-Göran Svensson. Övriga medverkande i panelsamtalet var (från vänster) Ulf Andersson, landsarkivarie i Göteborg, Lennart Ploom, stadsarkivarie i Stockholm och Maria Cavallin Aijmer, historiker vid Göteborgs universitet. Moderator (stående) var Daniel Sjöberg, arkivarie vid Landsarkivet i Göteborg.

Foto: Karl-Magnus Johansson.

böcker, databaser och abonnemang fick besökare av montern i år möjlighet att prova på våra digitala resurser och att ställa frågor om arkiv.

I Riksarkivets monter presenterades även ett föredragsprogram i en “speakers corner” där 34 programpunkter genomfördes inför sammanlagt drygt 1 000 åhörare. Årets monterprogram uppmärksammade särskilt arkivperspektiv på Tryckfrihetsförordningen och offentlighetsprincipen. Bland annat berättade förre pressombudsmannen Pär-Arne Jigenius om egna erfarenheter av lagens tillämpning, och Maria Press, landsarkivarie i Östersund, presenterade Riksarkivets webbsur “TF 250 år” som är särskilt utformad för skolan.

En annan programpunkt som lyfte fram perspektiv på temat var paneldebatten “Att nyttja och utnyttja offentlighetsprincipen” där representanter från grupper av arkivanvändare och arkivinstitutioner möttes. Den

prisbelönta grävande journalisten från SVTs Uppdrag granskning Lars-Göran Svensson, och historikern Maria Cavallin Aijmer, Göteborgs universitet, som båda medverkade i programpunkten, poängterade offentlighetsprincipens betydelse och arkivverksamheternas roll för deras respektive verksamheter.

Även för dokumentärt och skönlitterärt skrivande har offentlighetsprincipen och arkiven stor betydelse, något som författaren Eva F Dahlgren lyfte fram i sin monterpresentation. Bland annat berättade hon om de omfattande arkivstudier som låg bakom hennes hyllade böcker *Min farfar var rasbiolog* och *Fallna kvinnor*.

Skribenten är arkivarie vid Riksarkivet, Landsarkivet i Göteborg.

Islands Nationalarkiv samarbejder med FamilySearch om digital afskrift af dokumenter

Benedikt Jónsson

I 1952 og 1953 kom Michael McAleer og David Ainge til Island på vegne af Genealogical Society of Utah og fotograferede dokumenter til mikrofilm med regeringens tilladelse. I alt tog de omkring 1,3 million billeder af forskellige dokumenter som angik personhistorie på forskellig vis. Sammenlagt var filmene omkring 35 km lange. Allerede dengang var organisationens samling blevet til verdens største personhistoriske dokument-

samling med 20 millioner sider af mikrofilm og mere end en million bind trykte bøger og håndskrifter.

FamilySearch

Den amerikanske slægtsforskningsorganisation, The Genealogical Society of Utah, blev stiftet i 1894. Den hedder nu FamilySearch. Organisationen har til formål at hjælpe folk, rundt omkring i verden med at finde deres forfædre og med det formål lægger den vægt på at mest mulige slægtshistoriske og personhistoriske oplysninger er tilgængelige på in-

ternettet. FamilySearch er verdens største slægtsforskningsorganisation og har 4.745 centre rundt omkring i verden og opbevarer oplysninger som er forbundet med mere end 4 milliarder navne.

FamilySearch nuværende virksomhed består nu især i:

- Digital afskrift af dokumenter
- Overførsel af oplysninger fra mikrofilm til digital form
- Sikker opbevaring af oplysninger fra mere end 100 lande

■ Terry og Lillian i deres atelier i Islands Nationalarkiv.

Foto: Benedikt Jónsson.

- Registrering af nøgleoplysninger fra digitaliserede arkivalier for at gøre dem søgbare
- At sørge for at digitaliserede og registrerede arkivalier bliver tilgængelige på internettet.

Alt dette er vederlagsfrit. For at gøre alt dette muligt har organisationen lavet samarbejdsaftaler med en række organisationer og institutter over hele verden.

Indscanning i Islands Nationalarkiv

I foråret 2015 indledte man forberedende forhandlinger mellem Islands Nationalarkiv og FamilySearch om indscanning af dokumenter i Islands Nationalarkiv. I begyndelsen af 2016 underskrev Nationalarkivet en kontrakt om samarbejde med FamilySearch og ifølge kontrakten begyndte man med digitalisering af sognemandtal.

Ægteparret Terry og Lillian Shepherd blev valgt af FamilySearch til at stå for denne digitalisering af dokumenter i Islands Nationalarkiv. De bor i Spanish Fork i Utah i USA og har 5 voksne børn, 23 børnebørn og et oldebarn. Lillian har islandske aner, bl. a. nedstammer hun fra Runólfur Runólfsson (1851 – 1929) i fjerde led. Runólfur var bonde i Kirkjubær på Vestmannaøerne og flyttede til Amerika i 1881 sammen med sin kone og fire børn. De slog sig først ned i South-Dakota men året efter flyttede familien til Spanish Fork i Utah hvor de boede hele deres

tid, bortset fra otte år hvor Runólfur boede på Island sammen med sin kone. Han gjorde længe tjeneste som luthersk præst i Spanish Fork. Terry Shepherd stammer fra Danmark, England og Skotland men hans familie har boet i Utah i lang tid.

Terry og Lilian Shepard

Terry og Lilian begyndte med at være i oplæring hos FamilySearch i Utah før de kom til Island d. 15. februar 2016. De begyndte på den digitale afskrivning d. 18. marts. I midten af oktober havde de digitaliseret omtrent 120 tusind billeder i 800 bøger. Billederne er i 400 punkts opløsning i TIFF-format. Samtidig lavede man lettere kopier af billederne i JPG-format i 150 punkts opløsning. Billederne er bevaret på Nationalarkivets servere og FamilySearch får et eksemplar af alle billeder i den største opløsning.

Inden Terry og Lillian begyndte med sin digitaliseringsvirksomhed havde Nationalarkivet fået indscannet ca. 80 tusind billeder fra sognemandtal. Når dette digitaliseringsprojekt er afsluttet vil samlingen af kopier af sognemandtal i Islands Nationalarkiv indeholde omkring 210 tusind billeder i det hele.

Oprindeligt var planen kun at bruge FamilySearchs kamera til opgaven som er det udstyr FamilySearch plejer at bruge. Men siden Nationalarkivet var i besiddelse af en scanner af modellen Zeutschel OS 14000 A1 besluttede man at bruge den også. Nationalarkivet investerede senere

i en anden scanner af modellen OS 16000 Comfort, Advanced Plus. Terry og Lillian lærte hurtigt at arbejde med begge disse scannere og bruge dem sammen med FamilySearch kamera ved kopiering af dokumentbøgerne.

Terry og Lillian er begge to grundige og påpasselige og meget arbejdsomme og arbejdet er gået rigtig godt, især efter at den nye scanner blev taget i brug. De er glade for deres arbejdsforhold og omgivelser og kan godt lide Nationalarkivets personale og landet og folket i det hele taget. De regner med at blive ved til i midten af januar 2017, hvorefter andre vil overtage indscanningen.

Forfatteren er webmaster og styrer dette projekt i Islands Nationalarkiv.

Kilder

- *Morgunblaðið*, 40. årg., nr. 93, søndag d. 26. april 1953, side 7 og 10.
- „Runólfur Runólfsson (Stóra-Gerði)“, <http://www.heimaslod.is/>. Hentet 14. oktober 2016.
- FamilySearch, <https://familysearch.org/>. Hentet 14. oktober 2016.

Folketælling fra 1940 blev sommerens arkiv-hit

Charlotte S.H. Jensen

Lige før sommerferien indtog 3.844.312 danskere internettet. Fælles for dem alle er, at de er med i folketællingen 1940 for Danmark. Det er den hidtil største folketælling som er tilgængeliggjort og brugerinteressen var enorm.

Folketællingen 1940 blev afholdt 5. november. Lidt over ½ år tidligere var Danmark blevet besat af tyske tropper og alene tidspunktet er derfor med til at gøre denne tælling til noget særligt: Et snapshot af, hvordan Danmark så ud i den første krigsvinter. Hidtil har tællingen kun kunnet bruges på Rigsarkivets læsesal i København, og kun med særlig tilladelse. Men da tællingen nu er over 75 år,

<p>Her anføres:</p> <p>1) samtliche Personer, der Natten mellem den 4. og 5. November har haft Ophold paa Tællingsstedet, samt</p> <p>2) de Personer, der er midlertidig fraværende paa Tællingsdagen.</p> <p>(Se iverigt Skemaets Forside).</p> <p>Ved Børn endnu uden Navn sættes „Dreng“ eller „Pige“.</p>		<p>Hvis den i Rubrik 1 opførte Person kun er midlertidig nærværende d. v. s. har fast Bopæl andetsteds (er oplaget under en anden Adresse i Folkeregistret), anføres her den faste Bopæls Adresse (Kommunens Navn og den fuldstændige Adresse i denne; for Udlændinge dog kun Landets Navn).</p>
<p>1.</p> <p>Afternavn. Samtlige Fornavne (i rigtig Rækkefølge; det sædvanlige Fornavn understreget)</p> <p>Clausen Frits</p> <p>" Ebba</p>	<p>2.</p> <p>X</p> <p>X</p>	

<p>Erhverv, Forretning, Næringsvej; ogsaa Husmoderens og Børnenes særlige Erhverv. Hvis nogen har flere Erhverv, anføres disse, Hovederhvervet først.</p> <p>Der gives nøjagtig Oplysning om Stillingen indenfor Faget. (Gaardejer, Husmand, Bankdirektor, Smødemester, Manufakturmedhjælper, Skræderavend, Murerarbejdsmand, Arbejdsdreng, Bud o. s. v.).</p> <p>Arbejdsmand giver nøjagtig Beskrivelse: Landarbejder, Savværksarbejder, Skovarb., Jord- og Betonarb., Bryggeriarb. o. s. v.</p> <p>For Landbrugets Medhjælpere angives den særlige Beskæftigelse: Fokkarl, Staldkarl, Malkepige, Husgerning o. s. v.</p> <p>Forhenværende Næringsdrivende m. v. sættes et „Phv.“ foran tidligere Livsstilling.</p> <p>Lever man hovedsagelig af Formue, Alderarente m. v. anføres dette.</p> <p>Arbejdsløse og Personer, der hovedsagelig lever af Kommunehjælp m. v. anføres dette, men giver tillige Oplysning om deres egentlige Erhverv.</p>		<p>(I Eks. Korn o. Udfylt)</p> <p>For (Branche) hvor m. lager, mestet Pers. Oplysn. har væ:</p>
<p>10.</p> <p>Stilling i Familien.</p> <p>Huslader, Husmoder, Barn, Plejebarn, Stædning o. l., Husassistent, Pensionær, Logerende.</p> <p>Huf. 1</p> <p>Huf. 2</p> <p>Huf. 3</p>	<p>11.</p> <p>Praktiserende Læge</p> <p>Husmoder</p> <p>621</p> <p>621</p> <p>2</p>	

■ Lederen af det danske nazistparti, lægen Frits Clausen, boede i Bovrup i Sønderjylland. Oplysningerne om ham er blevet suppleret med en lille nazihat.

Arkivalieronline, folketællingen 1940.

er dens indhold frit tilgængeligt for alle, og Rigsarkivet har siden 2011 arbejdet på at få den på nettet: 2,5 mio. spørgeskemaer i 4.383 arkivæsker er blevet omsat til 2.555.500 billedfiler.

Adgang til folketællingen 1940 har naturligvis været imødeset med længsel af slægtsforskere. Men snart spredte interessen sig som en løbeild over TV, aviser og Facebook. Nyheden fandt vej til så forskellige medier som fx Berlingske Tidende, TV2-News, Finans TV2-livsstil og formiddagsavisen BT. Og interessen kunne naturligvis også aflæses af trafikken på Rigsarkivets servere.

En del af de mange besøgende har sikkert været interesseret i at

finde personer fra besættelsen. I tællingen fra Hvidsten kro finder man fx modstandsmanden Marius Fiil og hans familie, der blev portrætteret i den meget populære film "Hvidstengruppen" fra 2012. Og i den sønderjyske by Bovrup ses de danske nazisters leder, lægen Fritz Clausen, hans kone og lille datter. Ved Fritz Clausens navn havde én eller anden – måske listeføreren? – tegnet en slags "nazi-hat" som kommentar til indførslen.

Men dén vinkel, som fandt vej til mange mediers spalter, sites og posts var i høj grad den personlige. At her kunne man finde frem til, hvem der havde boet i ens eget hus

eller ens lejlighed for ca. 75 år siden, dvs. en slags "mikrolokalhistorie", som knytter fortid og nutid sammen på et meget konkret og afgrænset felt. Netop denne vinkel på folketællingen har flere gange dannet udgangspunkt for nye historier om den "nye" folketælling, der allerede er set og brug af mange danskere.

Skribenten er udviklingskonsulent ved Brugerservice og formidling, Rigsarkivet, København.

Folketællingen 1940 i tal

- Rigsarkivet har været i gang med arbejdet siden 2011.
- Sidste del af folketællingen 1940 blev lagt online den 28. juni 2016.
- Folketællingen 1940 består af ca. 2,5 millioner spørgeskemaer, der nu er tilgængelige på Arkivalieronline.
- Det er gratis for alle at bruge folketællingen 1940 på Arkivalieronline.
- Næste Folketælling efter 1940 er fra 1945 for Færøerne og Grønland og fra 1950 for Danmark.
- Den første folketælling fandt sted i 1700-tallet.
- Med Det Centrale Personregistrets (CPR-registret) indførelse i 1968 var det ikke længere nødvendigt at afholde folketællinger i Danmark. Den sidste tælling bliver derfor lavet i 1970.

Udadvendt samarbejde

Rigsarkivets satsningsområder og samarbejdsaftaler

**Leon Jespersen
Asbjørn Thomsen**

I de sidste årtier er arkiver blevet mere udadvendte og en synlig del af samfundet. Det afspejler sig på flere områder. I det følgende skal der kort ses på aspekter af det danske rigsarkivs udadvendte forsknings- og formidlingsamarbejde.

Konkret omtales nogle af Rigsarkivets satsningsområder og samarbejdsaftaler, som det har indgået med andre myndigheder eller institutioner.

Samarbejde – naturligt og nødvendigt

Når man undersøger Rigsarkivets udadvendte arbejde, opdager man hurtigt, at det er vidtforgrenet. Ud-

advendt samarbejde er derfor her begrænset til udvalgte satsningsområder og samarbejdsaftaler; men i praksis optræder det i mange former. F.eks. har alle forskere i Rigsarkivet opbygget netværker med kolleger ved andre institutioner i ind- og udland. De holder foredrag ved seminarer og konferencer og deltager i tværinstitutionelle projekter, der ofte

også går på tværs af landegrænser. For Rigsarkivets ca. 20 forskere, der helst skal dække alle de perioder i Danmarks historie, hvorfra vi har arkivalisk materiale, er udadventt samarbejde et "must" – udover at det er naturligt og nyttigt.

Satsningsområder

Udadvendthed er blevet så oplagt et mål, at det indgår i Rigsarkivets forskningsstrategi, hvor der fokuseres på øget tværinstitutionelt samarbejde, på en øget synlighed af Rigsarkivets forskning og på satsningsområder som "kriminalitetshistorie", "familie, slægt, individ" og "Danmarks internationale forbindelser" – med tilhørende netværk, der involverer deltagelse fra andre institutioner og fra andre lande.

Netværket "Kriminalitetens kulturhistorie"

Netværket blev oprettet i 2014 på basis af en to-årig bevilling fra Det Frie Forskningsråd. Formålet med netværket, der også havde tilslutning fra samtlige danske universiteter, har været at samle den spredte danske kriminalitetsforskning for perioden 1500–2000 og få den sat ind i en international kontekst. Midlet til dette har dels været afholdelse af tre internationale seminarer (to i 2015 og et i 2016 – med deltagere ikke blot fra engelske, hollandske, amerikanske, tyske, norske og danske universiteter, men også fra en lang række af danske kulturinstitutioner), dels udgivelse af en engelsksproget antologi med artikler om dansk kriminalitetshistorie (udkommer 2017). Desuden har Kulturministeriet bevilget midler til at tilknytte professor Anne-Marie Kilday, Oxford Brookes University, som gæsteforsker – hvor hendes primære rolle har været at være kommentator og inspirator i forhold til antologien, der er under udgivelse i skrivende stund.

Projektet "Family and Kinship in Space and Time"

Med en brugergruppe, der for en meget stor dels vedkommende består af slægtsforskere, er det oplagt

■ Inden for projektet "Family and Kinship in Space and Time" blev der holdt et seminar på herregården Nørre Vosborg 13.–15. april 2016. Foto: Martin Rheinheimer.

for Rigsarkivet at lade familiehistorie være et satsningsområde inden for forskningen. Inden for dette område har gæsteforsker, professor emeritus Niels Windfeld Lund i samarbejde med tre forskerne fra Rigsarkivet opbygget et netværk af internationalt anerkendte familiehistorikere fra USA, England, Holland, Norge og Sverige. Det er der indtil videre kommet en – næsten færdig – ansøgning om fondsmidler til et større forskningsprojekt ud af. Hvis ansøgningen bliver imødekommet, skal det internationalt komparative projekt "Family and Kinship in Space and Time – the Case of Western Society in the 18th–21st Centuries" have basis i Rigsarkivet.

Samarbejdsaftaler

Rigsarkivet har lavet en række konkrete samarbejdsaftaler med flere parter. Her skal nævnes et par.

Samarbejdsaftaler om sønderjysk historie: Sønderjyllands omskiftelige og dramatiske historie har skabt en stærk, lokal historisk bevidsthed. Meget naturligt har institutioner, der beskæftiger sig med sønderjysk historie indgået samarbejdsaftaler. Syd for den dansk-tyske grænse findes et dansksproget mindretal

og nord for et tysk mindretal. Både Rigsarkivet Aabenraa, Den slesvigske Samling og Forskningsafdelingen/Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig har Sønderjyllands/Slesvigs historie som hovedarbejdsområde. M.h.t. arkiv, forskning og formidling har de stort set identiske arbejdsopgaver. Et samarbejde med Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig er derfor oplagt.

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig: Arkivmæssigt har man delt indsamlingsarbejdet mellem sig, så arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig opbevarer materiale om det danske mindretals historie og sydslesvigsk lokalhistorie, mens Rigsarkivet Aabenraa opbevarer arkivalier fra offentlige myndigheder og private arkivskabere i Nordslesvig, herunder fra private organisationer og mennesker, som har haft betydning for hele den sønderjyske/slesvigske landsdel. Forskningsmæssigt støtter man hinanden. Forskere, der i større omfang skal benytte arkivalier fra Rigsarkivet, kan for en periode knyttes til Studiecetrum for Sønderjyllands Historie i Aabenraa. Og formidlingsmæssigt udveksles foredragsholdere, ligesom der arrangeres fællesarrangementer.

Museum Sønderjylland: Rigsarkivet, Aabenraa har også indgået en samarbejdsaftale med Museum Sønderjylland. Rigsarkivet Aabenraa huser både Institut for Sydslesvigsk Lokalhistorie (ISL) og Historisk Samfund for Sønderjylland. ISL hører under Museum Sønderjylland, der indsamler genstande, men aftalen sikrer et tæt samarbejde på det forsknings- og formidlingsmæssige område.

Samarbejdet har åbenlyse fordele, når flere institutioner arbejder med det samme geografiske og tematiske område, ligesom et uformelt dansk-tysk samarbejde løser mange af de problemer, der opstår ved grænseændringer.

Samarbejdsaftale med Nationalarkivet i Reykjavík

Grænseændringer influer bla. på arkivaliernes placering. Kulturarvens fordeling er særlig presserende og problematisk ved opløsningen af fortidens konglomeratstater. Det gælder f.eks. Islands selvstændighed. I 1928 fik Island fra Rigsarkivet bla. dokumenterne fra Landkommissionen, der i 1770–1771 rejste rundt i Island og indsamlede klager og forslag til forbedringer på mange samfundsområder.

Der er indgået en samarbejdsaftale mellem Nationalarkivet i Island og Rigsarkivet i Danmark om udgivelse af det righoldige kommissionsmateriale, der – noget usædvanligt – også rummer indlæg fra bønderne. Hovedparten af udgivelsesarbejdet udføres i Island, men udover økonomisk støtte yder Rigsarkivet også bistand m.h.t. sprog, begrebsforklaringer m.m. Projektet støttes af Augustinus fonden. Kildeudgaven er to-sproget (islandsk og dansk) og kommer til at foreligge både i papir- og elektronisk form. Til udgivelsesarbejdet er knyttet seminarer, hvor islandske og danske forskere bidrager med artikler.

Samarbejdsaftaler om formidling

Danmarkshistorien.dk: En anden institution, som Rigsarkivet har indgået et officielt samarbejde med, er danmarkshistorien.dk. Det er Århus

Universitet, der står bag danmarkshistorien.dk, som på kort tid siden lanceringen i 2009 har opnået at blive helt dominerende inden for danmarkshistorie til undervisningsbrug.

Rigsarkivet laver også selv undervisningstilbud inden for danmarkshistorie – tilbud, hvor vægten ligger på originale kilder og arbejdsspørgsmål dertil. Danmarkshistorien.dk tilbyder primært tematekster skrevet af historikere med viden om bestemte emner og perioder. Da Rigsarkivets og danmarkshistorien.dk's tilbud derfor kunne supplere hinanden, var det oplagt at indgå i et samarbejde, hvor vi henviser til hinandens materiale. På temasiden "Kampen for kvinders valgret 1871–1915" henviser danmarkshistorien.dk således til Rigsarkivets tidslinje "Kvindernes vej til stemmeret i 1915".

Samarbejdet har imidlertid også et andet fokus. Rigsarkivet råder over en række forskere, der alle er eksperter på forskellige danmarkshistoriske felter. Også her var der mulighed for et samarbejde til gavn for begge parter. Danmarkshistorien.dk får tilbudt tekster, og Rigsarkivets forskere får mulighed for at prøve kræfter med skriftlig formidling til skolebrug – og det endda fra en platform, hvor materialet bliver brugt. Forskningen kommer ud over rampen.

Nogle artikler til Den Danske Nationalencyklopædi, skrevet af forskere ved Rigsarkivet, er blevet lagt på Danmarkshistorien.dk. Af nyskrevne artikler har Rigsarkivet bidraget med tekster om Den Proletariske Friskole 1973–1980 – et venstreorienteret pædagogisk-politisk projekt lidt ud over det sædvanlige. En anden forsker har leveret artikler om sønderjysk historie (om fordanskning/fortyskning og om helstatspatriotisme), som er under udgivelse i skrivende stund, og endnu en forsker har indgået aftale om at levere artikler om sygdom og sundhed i 1800-tallet.

Folketinget: Rigsarkivet har indgået en samarbejdsaftale med Folketinget om en plancheudstilling i anledning af 100 året i 2017 for Danmarks salg af De Vestindiske Øer til USA. Rigsarkivet og Folketinget udarbej-

der udstillingen i fællesskab, hvor der på 32 plancher vil være nedslag på vigtige begivenheder i de ca. 250 års kolonihistorie, som dokumenteres af Rigsarkivets originale arkivalier. Udstillingen indvies i marts 2017 og kan ses i Rigsdagsgården mellem Rigsarkivet og Folketinget indtil 1. juni 2017.

Fligen er løftet for et stort område

Her har der kun kunnet gives et begrænset udsnit af de samarbejdsformer, der findes i Rigsarkivet, satsningsområdernes netværk og de nedskrevne samarbejdsaftaler. Indledningsvis blev nævnt, at hver enkelt forsker fandt sine egne samarbejdspartnere i en række uformelle samarbejder. Om samarbejde er nedfældet i en aftale eller ikke, er ikke afgørende.

Udover forskernes mange netværk findes der en række uformelle former for samarbejde. Rigsarkivet, Aabenraa har et langvarigt samarbejde med Landesarchiv Schleswig-Holstein i Kiel. Det sidste, synlige resultat af samarbejdet foreligger i form af den netop udgivne bog "1864 – mennesker mellem magterne", der er udgivet ved et samarbejde mellem det tyske og det danske arkiv. Bogen er to-sproget.

På tilsvarende måde har danske og svenske arkiver arbejdet sammen på tværs af Øresund.

Flere forskere i Rigsarkivet leverer via deres etablerede netværk bidrag til den nye udgave af *Trap, Danmark* – et storstilet topografisk projekt o.s.v.

Arbejdet med denne artikel har afdækket flere ting. Dels at forskerne har etableret netværk på kryds og på tværs i ind- og udland, dels at vanskelighederne ved at indfange alle udadvendte samarbejdsformer blot understreger, i hvor høj grad tværinstitutionelt samarbejde er blevet en del af arkivernes dagligdag.

Leon Jespersen og Ashbjørn Thomsen er arkivarer og seniorforskere ved hhv. Rigsarkivet, København og Rigsarkivet, Viborg.

Harmoni, vänskap och arkiv – rapport från ICA-konferensen i Seoul

Martin Ståhl

Arkivkongressen i Seoul blev en mycket minnesvärd upplevelse. Den gav en återspeglning av alla de viktiga frågor som vi står inför idag på arkivområdet. Kongressen var väl planerad och genomfördes professionellt. Seoul är världens femte största arrangör av internationella konferenser. Det var också lätt att se att värdlandet tillmätte kongressen en viktig betydelse. Vid öppningsceremonin hälsades deltagarna välkomna av både FN:s generalsekreterare, sydkoreanen Ban Ki-Moon, och av landets president, Park Geun-hye, den senare genom ett inspelat tal. Ett av konferensen huvudspår var *Koreanska arkiv i fokus* och det är detta spår som kommer att belysas närmare här.

Ett modernt samhälle med stolt historia

Till följd av talrika förstörelser under seklernas gång, senast under Koreakriget, domineras Seoul idag av en modern stadsbild. Staden är med sina tio miljoner invånare världens 16:e mest folkrika. Men paradoxalt nog är Seoul en stad där det förflutna spelar en stor roll. Sydkoreanerna framhäver gärna sin historia, det märks. De bebyggelsehistoriska lämningarna från Joseon-dynastin gör sig starkt påmind i Seoul, framför allt i Gamla stan, på den norra sidan om floden. Här ligger t.ex. de

■ 2016 års ICA-kongress hölls i Seoul, Sydkorea. Temat var "Arkiv, harmoni och vänskap".

Foto: Pixabay.

fem kungliga palatsen. Den historiska stadskärnan, som med europeiska mått är enorm, innesluts av en ofantlig stadsmur, som snirklar sig upp och ner på de fyra bergen vilka omger Seoul.

Ett land med många världsminnen

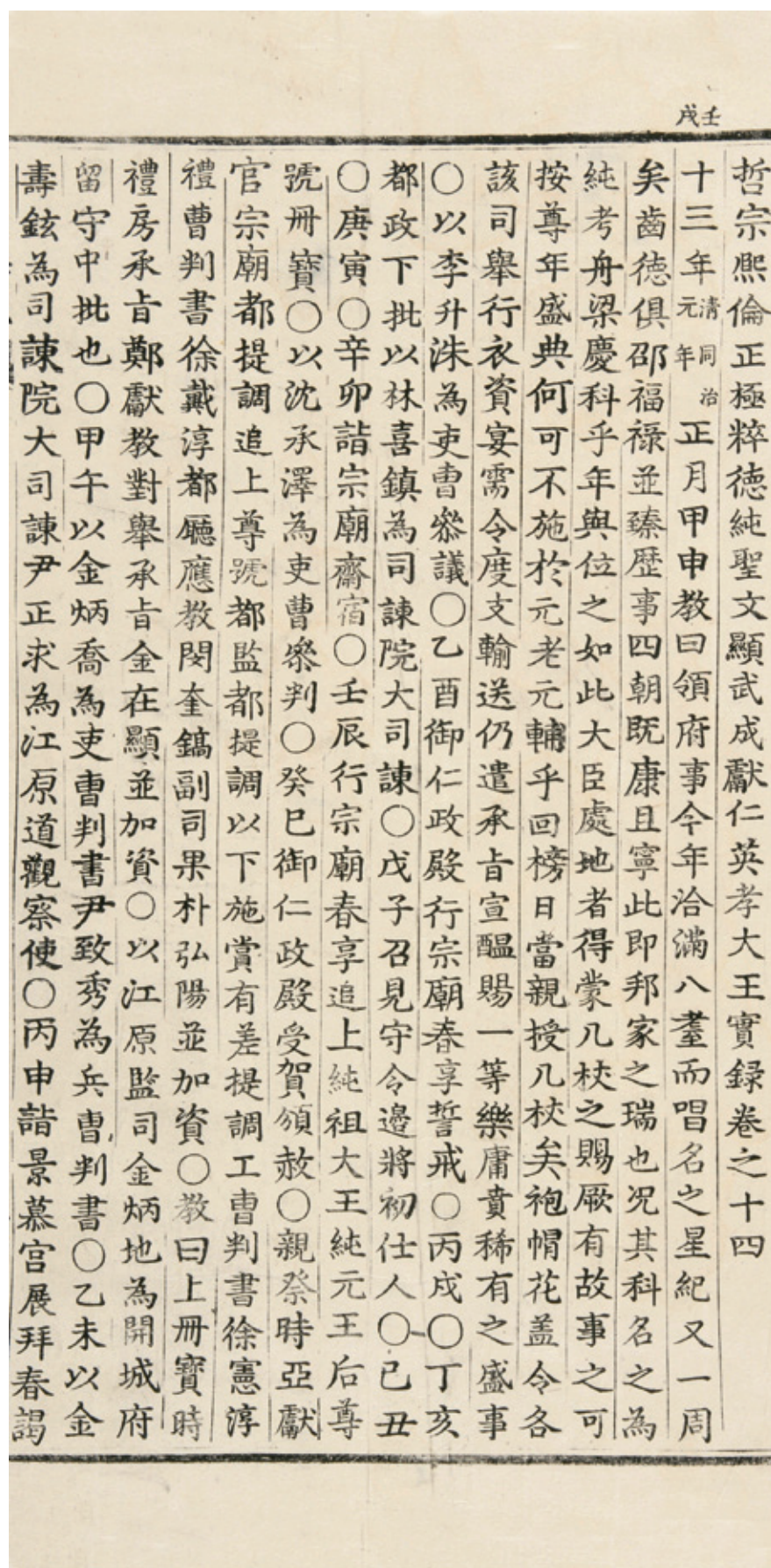
Även om arkivkongressen innehöll många intressanta och relevanta föredrag skulle jag här särskilt vilja förmedla mötet med det koreanska kulturarvet och landets UNESCO-världsminnen, vilka jag tror är rätt så okända för en nordisk läsekrets. Ett flertal av föreläsningarna handlade om dem, och de lyftes också fram genom en utställning i kongressbyggnaden. De koreanska världsminnena innehåller flera aspekter

som är intressanta i en mer generell diskussion kring tillgängliggörande och användande av arkiv. Med hela tretton till antalet har Sydkorea flest världsminnen i Asien, och de kommer också på fjärde plats i världen.

Konfucianismen och historieskrivningen

I Korea regerade mellan 1392 och 1910 den s.k. Joseon-dynastin. Denna dynasti blev den sista att styra landet, innan Korea invaderades av Japan, som koloniserade det och behöll Korea fram till 1945. Joseon-dynastin var en kulturellt mycket högtstående dynasti, och åtta av de tretton världsminnena härstammar från den tiden. Som ett utslag av konfucianismen hade historieskrivning och arkivtradition en central

■ I de kungliga koreanska annalerna (sillok) berättas om livet under Joseon-dynastin. De är världens i tid längst förda källa om en enskild kungadynasti. Här en volym från 1392, dynastins första år vid makten. Foto: Martin Ståhl. Källa: Sydkoreas nationalarkiv.

betydelse i Joseon-dynastins Korea. Vid det kungliga hovet hade historikerna en aktad roll. Deras uppgift var att dokumentera *allt* som hände och sades, även sådant som kungarna uttryckligen bad dem att *inte* dokumentera. Hovhistorikernas minutiöst förda anteckningar om hovlivets olika sidor utgjorde sedan, tillsammans med administrativa handlingar, grunden för de s.k. kungliga annalerna (*sillok*), vilka sammanställdes efter varje kungs död. Det mest anmärkningsvärda i detta dagliga dokumenterande var kanske inte mängden, utan det faktum att hovhistorikerna garanterades fullständigt oberoende, eftersom kungarna inte tilläts att läsa annalerna. De var bara tillgängliga för historikerna själva, och efter några generationer även för personer som dessa själva valde att visa annalerna för. På så sätt kunde en förbluffande objektivitet uppnås, något som inte var tänkbart i andra länder, t.ex. i Kina, där kejsarna hade en direkt möjlighet att påverka historieskrivningen. De koreanska hovhistorikerna förmedlade alltid det historiska skeendet på ett för dem kritiskt och sanningsenligt sätt. Att ändra i annalerna eller att otillåtet visa upp deras innehåll kunde bestraffas med halshuggning.

32 hyllmeter och 472 år

De kungliga annalerna upprättades mellan 1392 och 1863, dvs. under totalt 472 år, och är med sina 1893 volymer världens i tid längst förda källa om en enskild kungadynasti. Annalerna omfattar 32 hyllmeter och togs upp på UNESCO:s världsminneslista redan 1997. De återger inte bara trovärdiga uppgifter om livet under Joseon-dynastin, utan är också tack vare sin detaljrikedom en informationskälla av sällan skådat mått. Annalerna tar bokstavligen talat upp allt i dåtida statsaffärer, och är därför också en viktig källa för Koreas grannländer, Kina och Japan. Men annalerna berör också många andra sidor av det dåtida samhället, som ekonomi, kultur och religion. Annalerna trycktes sedan med rörliga tecken, en teknik som hade funnits

■ På Unesco:s världsminneslista finns också de kungliga protokollen (uigwe), som med sin makalösa detaljrikedom i bild och skrift återger hovceremonier från 1600-talet och framåt. Foto: Martin Ståhl. Källa: Sydkoreas nationalmuseum.

i Korea sedan åtminstone 1200-talet, alltså ett par hundra år innan boktryckarkonsten slog igenom i Europa.

Språkliga hinder för tillgängliggörande

Annalerna skrevs på klassisk kinesiska, som användes av de lärda i Korea på den tiden, trots att landet fick sitt eget alfabet redan år 1446. Alfabetet hade utvecklats av kung Sejong själv tre år tidigare, och den instruktion till det nya alfabetet, som kom ut 1446, är ett annat av Sydkoreas världsminnen. För att göra annalerna begripliga för dagens koreaner fick de därför först översättas till modern koreanska, vilket tog 26 år att slutföra. För ett tag sedan påbörjades ett nytt gigantiskt projekt, nämligen att översätta annalerna till engelska. Projektet löper under en 20-årsperiod och beräknas att kosta 300 miljoner kr. Materialet har också digitaliserats och finns sökbart på internet: <http://sillok.history.go.kr/main/main.do>

Detta gör oss återigen påminna om hur svårt och tidskrävande det kan vara att tillgängliggöra och föra ut ett historiskt arkivmaterial till en bredare publik, som har begränsade möjligheter pga. språkhinder eller bristande kunskap att kunna förstå det dåtida samhället, med dess specifika begrepp som förekommer i källorna. Tillgängliggörande är inte alltid synonymt med att bara digita-

lisera och metadatasätta arkivhandlingar, utan kräver ibland mer.

Väderleksrapport över tre sekler

Ett annat världsminne är det kungliga sekretariatets journaler (*seungjeongwon-ilgi*). Till skillnad från annalerna spänner de inte över hela Joseon-perioden, utan finns enbart bevarade från tiden 1623–1910. De upprättades i bara ett exemplar, medan annalerna trycktes i flera och dessutom förvarades på olika platser i landet. Sekretariatets journaler var därför mer utsatta för de krig som hemsökte Korea, t.ex. den japanska invasionen på 1590-talet, då det största kungliga palatset i Seoul förstördes i en brand, med samtliga arkivhandlingar som förvarades där. Trots att journalerna inte täcker en lika lång tid är de också en värdefull källa för att studera Joseon-dynastin och utsågs därför till världsminne 2001. Till saken hör att de är ännu mer utförliga än annalerna. Med sina 242,5 miljoner tecken i 3243 volymer innehåller de fem gånger så mycket information. De förmedlar delvis andra uppgifter om det historiska skeendet än annalerna och fungerar därför som ett bra komplement till dessa. Även här berörs en mängd områden. För att bara nämna ett exempel: Eftersom vädret betraktades som viktigt under Joseon-eran lämnar journalerna exakta väderleksrap-

porter för varje dag under de 288 åren. De möjliggör därför meteorologiska studier som ingen annan källa. Även de kungliga journalerna har tillgängliggjorts digitalt på webben: <http://sjw.history.go.kr/main.do> Vid ICA-kongressen framkom att det fanns önskemål om att översätta även dessa till koreanska, ett projekt som uppskattades skulle ta mellan 40 och 100 år att genomföra.

Återlämnat stöldgods

Av Joseon-dynastins tre världsminnesmärkta arkivbestånd är kanske det tredje, de s.k. kungliga protokollen (*uigwe*), det bestånd som ter sig allra mest häpnadsväckande för en internationell publik. Protokollen saknar helt motstycke och finns bevarade fr.o.m. 1600-talet. De blev världsminne 2007. Man hittar dem här: <http://uigwe.museum.go.kr/>

I protokollsvolymererna finns ingående uppgifter om kungliga ceremonier, både i skrift och i bild. Dop, bröllop, begravningar, banketter, statsbesök och fester av alla de slag skildras med en detaljrikedom som får en att häpna. Protokollen tillverkades i flera exemplar, och det vackraste av dem (i bäst kvalitet) tillställdes kungen själv. Totalt består beståndet av 3895 volymer, och en viss hovhändelse kunde uppta flera band. En del av volymerna återlämnades nyligen av Frankrike, som stal dem under 1800-talet. Med hjälp av dessa nog-

granna uppgifter går det att få en exakt kännedom om olika historiska händelser och ceremonier under Joseon-dynastin, vilka på så sätt har kunnat återskapas i modern tid. Ett exempel på detta är den kända vaktavlösningen vid Gyeongbokgungpalatset.

Rekonstruktioner med hjälp av arkiven

En annan intressant aspekt på hur arkivmaterialet har kunnat användas i nutid visas i relationen till många av de historiska byggnader, vilka gick förlorade under 1900-talets förödelser, men som kunnat rekonstrueras med hjälp av de kungliga protokollen. I dessa skildras förutom ceremonier också uppförandet av fästningar, gravmonument, palats och otaliga andra byggnader. Ett exempel är återuppbyggandet på 1970-talet av Hwaseongfästningen, som skadades svårt under Koreakriget, men som idag är ett av Koreas elva världsarv. För att kunna övertyga UNESCO-kommittén om att fästningen hade återuppbyggts på ett korrekt sätt räckte det med att hänvisa till de ursprungliga 1700-talsritningarna i de kungliga protokollen, där byggandet av Hwaseongfästningen återges in i minsta detalj.

Arkiven som källa för kultur och underhållning

Hur stort värde har Joseon-arkiven för den breda allmänheten? Även om det finns bevis för att de till viss del används i amatör- och släktforskning, och inte bara för akademiska syften, tror jag att arkivens potential kanske snarare ligger på ett annat plan och att de har en identitets-skapande roll. Det finns ett stort och levande intresse för Joseon-dynastin i Sydkorea, inte minst i medierna. Dynastins arkiv levererar ofta stoff till filmer och TV-serier, men även till skönlitterära verk. Man kan ibland förvånas över att arkiven inte beaktas mera i samhället, t.ex. av filmindustrin. Det borde finnas obegränsade möjligheter till dramatiska gestaltningar av den informationsskatt som arkiven innehåller. Det ökade historieintresset talar för

■ Ett av många exempel på hur Joseon-dynastins arkiv har använts: den kända vaktavlösningssceremonin vid huvudpalatset Gyeongbokgung, idag en mycket uppskattad turistattraktion, kunde återskapas på 1990-talet, tack vare exakta uppgifter i de kungliga protokollen. Vaktavlösningen omnämndes första gången 1469. Foto: Pixabay.

det. I Sydkorea visas att sambandet mellan arkiv och film både är möjligt och fullt realistiskt. Succéfilmen "Kungen och clownen" från 2005 illustrerar det. Den sågs av 12,3 miljoner människor på bio och tar sin direkta utgångspunkt i en berättelse om en hovnarr i de kungliga annalerna. Nu bor det strax över 50 miljoner människor i Sydkorea, men ändå.

Att använda arkiv – beundra eller bruka?

Joseon-dynastins handlingar exemplifierar att det kan finnas arkiv av ett stort allmänintresse, men där folk i gemen kanske inte i samma utsträckning använder materialet för egna forskningsändamål. Detta

kan vara värt att tänka på när vi talar om att arkiven bör användas mera. Hur ska begreppet "använda" tolkas? De koreanska världsminnena åskådliggör att arkiv kan användas på olika sätt. För de flesta människor kanske användandet begränsar sig till att bara betrakta, och beundra, arkivhandlingarna, ungefär som museala föremål, på webben eller i verkligheten.

Skribenten är arkivarie vid utbildningsförvaltningen i Stockholms stad.

Om ICA-kongressen

Var? I Seoul, Sydkorea. Närmare bestämt i stadsdelen Gagnam.

När? 5–10 september 2016.

Tema? Archives, Harmony and Friendship.

Vad? ca 2000 deltagare från 190 länder. 256 talare. 8 huvudspår (exempelvis digitalt bevarande, mänskliga rättigheter, samarbete m fl). Workshops, möten, debatter, nätverkande, studiebesök mm.

ICA-kongressen i Seoul, 5.–10. september 2016: En heistale for inter- nasjonalt engasjement

Vilde Ronge

"Just a little note to say that it was a real pleasure meeting you during the closing ceremony of the ICA Congress in Seoul. I think the film contest is a great idea. Yesterday, I had a colleague tell me that she wished there was some way we could better demonstrate the relevance of archives and records management to not just her work at UNESCO but to her life in general. I immediately thought of the video contest and have decided to put links to the Youtube videos on our service's intranet page."

Denne e-posten fikk jeg av en hyggelig kanadier jeg tilfeldigvis satt ved siden av etter at jeg gikk ned fra scenen i Seoul der jeg hadde vært med og delt ut priser i forbindelse med SPA Film Festival. Han og jeg utvekslet visittkort etter en kort prat og – voila! En arkivvenn hos UNESCO i Paris. Og dessuten et synlig og konkret bevis på hvor fint og viktig det er å bygge nettverk på tvers av landegrenser, og la seg inspirere og dele kunnskap og gode ideer på en internasjonal arena. Men la meg spole tilbake.

Jeg hadde skikkelige sommerfugler i magen da jeg reiste fra Gardermoen i begynnelsen av september med kurs for ICA-kongressen i Seoul i Sør-Korea. International Council on Archives (ICA) arrangerer sin store

■ Vilde Ronge i Fusa-bunad på stand under ICA-kongressen i Seoul, sammen med Jake (engelsk navn, noe alle koreanere gir seg selv når de er barn), som var frivillig og hjalp til med språk.

Foto: Privat.

verdenskongress hvert fjerde år, og selv om det også er store konferanser de årene det ikke er kongress, er det noe eget ved kongressene. Uken i Seoul ble intet mindre enn en fantastisk opplevelse og hodet er stappfullt av inntrykk, bilder, ansikter, snodig mat og samtaler. Også ny kunnskap, da – både faglig og om landet jeg har vært så heldig å få besøke. Det viktigste jeg har gjort på denne konferansen har vært å få i havn filmfestivalen jeg har vært ansvarlig for å arrangere.

Leder av SPA

ICA er delt inn i mange forskjellige faglige seksjoner, og de siste fire årene har jeg vært medlem av styret til seksjonen med det tilsynelatende useriøse kallenavnet SPA; Section of Professional Associations. Altså seksjonen for arkivorganisasjoner, som igjen representerer massevis av medlemmer rundt om i hele verden. Og disse medlemmene jobber innen alle ulike bransjer og med alle ledd i dokumenters livssyklus. Vi har altså et stort nedslagsfelt og skal helst gjøre mye for mange. Allerede der har vi en utfordring. I tillegg er det vrient å jobbe i det frivillige, det kjenner de fleste med den erfaringen til. Når vi i SPA møtes to ganger i året, er energinivået høyt. Ideene kastes løssluppet over bordet, nye prosjekter lanseres før man får sukk for seg. Og så drar vi hvert til vårt og blir sugd inn i de ordentlige jobbene våre. Alt vi snakket opprømt om da vi møttes, har potensial til å bare renne ut i sanden. Å legge ambisjonsnivået der det hører hjemme, er krevende.

Men det er mulig. De siste fire årene i SPA har vi hatt synliggjøring øverst på listen vår. Og dette er de tre konkrete tingene vi har gjort:

- Vi har produsert en brosjyre om framsnakking, heistaler og synliggjøring av arkiv (advocacy). Den er tilgjengelig i engelsk, fransk og spansk versjon på ICA sin nettside (<http://www.ica.org/en/spa-brochure-advocacy>).
- Vi har påvirket til at de nye prinsippene knyttet til rettighetsdokumentasjonen omfatter den utvidete arkivarrollen fra danning til depot (Basic Principles on the Role of Archivists and Records Professionals in Support of Human Rights).
- Vi har arrangert en filmfestival for arkivfilmer og delt ut fire priser til de beste av dem.

Tatt i betraktning det jeg skrev litt lenger opp her, syns jeg dette slett ikke er verst. På styremøtet vårt nå i Seoul, har jeg blitt valgt til ny leder av SPA, og det innebærer at jeg nå får en annen rolle videre opp i ICA-systemet. Jeg blir automatisk med i hovedstyret (Executive Board) og i programkommisjonen (PCOM). Det siste er nok det gøyeste fordi PCOM bestemmer innhold, hva ICA skal være for hvem, hvilke tjenester og prosjekter og strategier vi skal jobbe mot. Og jeg, som den forkjemper jeg er for å se dokumentasjonsforvaltning som en del av ICAs ansvarsområde, har en viktig rolle inn i det arbeidet, de nye posisjonene jeg vil inneha vil gi meg større mulighet til å påvirke retning. Jeg gleder meg!

Bunad og smil

Er det én ting som jeg kommer til å huske svært godt fra årets konferanse i Seoul, er det å stå på ICA-stand i tre dager i strekk, iført folkedrakten min – Fusa-bunad, få folk til å stemme på folkets favorittfilm, snakke med folk fra hele verden om alt mellom himmel og jord, og smile, smile, smile. Og ganske fascinerende var det at Sør-Korea har en policy som går ut på at alle konferanser og varemesser skal være åpne for alle som vil. Med andre ord kom det skoleklasser, barnehager, eldre misjonærer, handelsmenn, *you name it*, innom standen hele uken. Det var nesten flere av dem enn av ordinære deltakere. Og jeg fikk virkelig prøvd meg på heistalekunsten: Hva er ICA? Hva er arkiv? Hva er dokumentasjonsforvaltning?

Den nyvalgte SPA-komiteen kommer til Oslo neste år for sitt årlige vårmøte. Da skal vi legge planer for hvilke konkrete resultater vi skal levere i den neste perioden. Vi kommer til å jobbe videre med filmfestivalen, både tilgjengeliggjøring av alle de 70 bidragene som kom inn til årets konkurranse, og planlegging av en ny konkurranse i 2018. Og ellers finne noen andre gode prosjekter som vi kan jobbe sammen om der vi kan utnytte kompetansen til hele komiteen, fra Chile til USA, fra Kina til Norge.

Artikkelforfatteren arbeider i Arkivverket, og var i Seoul på vegne av Norsk Arkivråd.

Arkivväsendet i Finland 200 år

Jussi Nuorteva

Finlands över 600 år långa period av riksgemenskap med Sverige upphörde i och med det fredsavtal som Ryssland och Sverige slöt i Fredrikshamn 1809. Fredsfördragets 12 § stadgade att Sverige skulle överlåta de arkiv och handlingar som gällde Finland, för att användas inom förvaltningen av det nya autonoma ryska storfurstendömet.

Att välja det material som gällde Finland visade sig vara en svår uppgift för såväl svenskarna som de finska sakkunniga som skickats till Sverige. Från olika myndighetsarkiv valde man dock de viktigaste serierna, vilka i första hand behövdes inom förvaltningen. För det äldre materialets del var resultatet mer divergerande. I Sveriges riksarkiv fann man t.ex. knappt något som skulle överföras till Finland. Svenskarna vidhöll att det enligt fredsfördraget var möjligt att lämna kvar de handlingar som var av betydelse för Sveriges historia.

Regeringskansliet och dess efterträdare, finska Senaten, svarade för Finlands centralförvaltning och blev också ansvarigt för arkivfunktionen. Senatens arkiv indelades i ett arkiv för nyare handlingar som behövdes inom förvaltningen och ett äldre arkiv som belyste historien. Ansvar för arkiven och dokumentförvaltningen vilade på Senatens kansliexpedition, men någon egentlig arkivarie hade expeditionen till en början inte. I synnerhet det äldre arkivet ägnades därför inte någon större uppmärksamhet. Åren 1810–1816 kom arkivet att verka i

■ Carl Gustaf Nyströms fasadritning från år 1887 till en byggnad för Finlands statsarkiv. Byggnaden blev färdig år 1890 och inhyser fortfarande Finlands riksarkiv.

Foto: Finlands riksarkiv/Digitalarkivet.

■ Detalj ur ovanstående fasadritning av Carl Gustaf Nyström.

det halvfärdiga Akademihuset som börjat uppföras i Åbo före 1808–09 års finska krig.

Våren 1816 flyttade arkivet med den övriga Senaten till Helsingfors, som utsetts till storfurstendömet Finlands nya huvudstad. Också där verkade arkivet till en början i temporära utrymmen, men i slutet av nämnda år började man förbättra arkivets

förutsättningar. Senaten föreslog för kejsar Alexander I att en permanent arkivarietjänst skulle inrättas. Kejsaren godkände förslaget och undertecknade beslutet i ärendet den 25 november 1816. Denna dag anses som det finska arkiverkets födelsedag.

I den historieskrivning som gäller det finska arkiverket har uppmärksamheten främst riktats på

den period som föregick Finlands självständighetsförklaring år 1917. Perioden domineras av statsarkivarie Reinhold Hausens monumentala gestalt. Han övertog denna tjänst som tjänstförrättande år 1880, vid endast 30 års ålder, sedan statsarkivarie K. A. Bomansson drabbats av en ögonsjukdom. Hausen blev efter ett par år utnämnd till ordinarie innehavare av denna tjänst, som han skötte till den 12 december 1916, dvs. i något över 36 år. Under hans tid blev Statsarkivets huvudbyggnad färdig och arkivets verksamhet antog etablerade former. Reinhold Hausens verk *Öfversigt af Finlands statsarkivs uppkomst, tillväxt och närvarande organisation* (1883) skildrade arkivets första decennier. Riksarkivarie Martti Kerkkonens studie *Det finska arkivväsendets historia från Fredrikshamnshfreden till självständigheten* utkom 1988 på finska och 1995 i svensk översättning som utgavs av Sveriges Riksarkiv. Artikelsamlingen *Reinhold Hausen (1850–1942). Kansallisen arkiston rakentaja* [Reinhold Hausen (1850–1942). Byggar av ett nationellt arkiv], utgiven 2000 (red. Elisa Orrman), kompletterar denna helhet. Någon framställning av det finska arkivverket under självständighetstiden (1917–) har dock inte funnits att tillgå.

Riksarkivet tillsatte år 2010 en historikkommitté för att förbereda en 200-årshistorik som var avsedd att utkomma under jubileumsåret 2016. Uppdraget att skriva verket anförtröddes filosofie doktor Jari Lybeck som redan länge verkat på olika poster inom arkivverket. Hans manuskript svällde ut till över 1000 sidor, men kom slutligen att endast täcka perioden fram till år 1974. Arkivverkets ledning beslöt därför att riksarkivarie Jussi Nuorteva och forskningsdirektör Päivi Happonen skulle, oberoende av Jari Lybecks arbete, skriva en kortare finsk- och svenskspråkig allmän framställning av arkivverkets hela 200-åriga historia. Första delen av Lybecks arbete, där fokus lagts på Reinhold Hausens period, har antagits för utgivning i Åbo Universitets publikationsserie, försett med källhänvisningar. Arkiv-

■ Dora Wahlroos porträtt av portalfiguren i det finska arkivväsendets historia, statsarkivarien Reinhold Hausen (1850–1942) hänger i dag i riksarkivariens tjänsterum.

Foto: Finlands riksarkiv, bilden något beskuren.

verket beslöt att främja utgivningen genom ett stödköp av 150 exemplar.

Det finska arkivverkets expansion efter att Finland förklarat sig självständigt följde samma mall som i de övriga nordiska länderna. De första landsarkiven inrättades på 1920- och 1930-talet. Då andra världskriget var över för Finlands del hade Viborgs landsarkiv gått förlorat, men bestånden hade till stor del bevarats. De är än i dag tillgängliga i landsarkivets gamla byggnad, som numera härbärgerar Leningrad-distriktets arkiv.

På grund av Finlands efterkrigstida ekonomiska svårigheter började landets offentliga förvaltning expandera först på 1960-talet, dvs. senare än i de övriga nordiska länderna. Efter som Riksarkivet och landsarkiven i regel mottar material äldre än 40 år i analog form har de stora arkivmassorna först på 2000-talet blivit klara

för överföring. Samtidigt har det gällt att bereda sig på de utmaningar som den snabbt tilltagande elektroniska offentliga förvaltningen för med sig. För arkivverket har de senaste årtiondena därför inneburit en tid av kraftiga förändringar. De ekonomiska nedskärningar som pågått sedan 2003 har i Finland försvårat genomförandet av förändringarna. Efter arkivverkets 200-årsfest träder den nya lagen om Riksarkivet (se NA 1/2015) i kraft i början av 2017. Den kommer att avskaffa landsarkivets gamla regionförvaltningsmodell och göra det möjligt att, efter prövning, förstöra material som blivit digitaliserat. Med det tredje seklet följer nya utmaningar.

Skribenten är generaldirektör och riksarkivarie.

Ny Riksarkivarie i Sverige: Karin Åström Iko

Alexander Åström

Den första oktober 2016 tillträdde Karin Åström Iko som riksarkivarie. Från Krigsarkivet, via fackförbundet DIK, till högsta chef över Riksarkivet. Och allt började med en ovilja att flytta.

Det är fredag den 21 oktober. Det har gått drygt fyra veckor sedan jag och mina kollegor med stor spänning såg Karin Åström Iko utses till Riksarkivarie på Riksarkivet i Mariebergs storbildsskärm. Till vår chef alltså. Hon hade förvisso varit tillförordnad i tjänsten i knappa halvåret, men nu var det på riktigt.

Nu sitter jag mittemot henne, vid ett runt bord i ett kontor på Krigsarkivets andra våning. Platsen bär en signifikant betydelse i hennes karriär.

– Det var ju här allt började, när jag blev arkivarie här 1996. Så det är en väldigt speciell relation till platsen så klart, konstaterar hon.

Men det var inte alls förutbestämt att det var här Karin skulle hamna. Uppvuxen i Luleå flyttade hon till Stockholm och jobbade till en början inom vården. Intresset för kulturhistoria ledde till en utbildning på kulturvetarlinjen i Stockholm, och när valet stod mellan kurserna museivetenskap och arkivvetenskap var början på en betydelsefull helomvändning.

– Jag skulle läsa museivetenskap och hade riktat in mig på att arbeta på länsmuseum, men den utbildningen var i Umeå och jag som bott i Stockholm ett par år nu ville inte flytta dit. Då blev jag inspirerad av några kurskamrater att pröva på ar-

Foto: Alexander Åström.

kivvetenskap, i alla fall i en termin. Direkt jag läst färdigt den terminen kände jag att ”Det här är precis vad jag vill göra”, berättar Karin.

Så från en ovilja att flytta till att bli högsta chef på Riksarkivet?

– Det är ju inte så att jag varken nu eller då gått och tänkt att jag ska bli riksarkivarie. När jag jobbade som förbundsordförande i DIK (Fackför-
ening för arkivarier, museianställda m fl, reds anm) sökte Krigsarkivet en ny krigsarkivarie, så jag sökte och fick den. Och likadant var det med tjänsten som riksarkivarie när Björn (Jordell, reds anm.) gick i pension. Chansen att söka den tjänsten, och

att ha en chans att få den, får man kanske bara en gång i livet.

Varför tror du att just du blev utsedd?

– Jag har en bred yrkeserfarenhet av att arbeta som arkivarie och det gör att jag har förståelse för verksamhetens olika delar. Jag har också i min roll som förbundsordförande för DIK skaffat mig kunskap om hela kulturarvssektorn och ett bra nätverk.

Uppdraget som riksarkivarie sträcker sig från 6–12 år, beroende vad den svenska regeringen bestämmer. Karin har redan siktet inställt på vad som ska göras under den tiden.

– Jag vill att vi ska se och förstå att informationsförvaltningsfrågor och kulturarv är en förutsättning

för varandra och jag vill flytta fram riksarkivets position när det gäller kulturarvsfrågor. Som riksarkivarie är jag inte bara företrädare för Riksarkivet utan för hela arkivsektorn.

Karin är den första riksarkivarien som inte föddes i Stockholm sedan Sven Lundkvist (1979–1991), något hon menar ger henne en annorlunda syn på kraven för arkivens tillgänglighet.

Man förstår perspektiven med de långa vägarna och transporterna. Då tycker jag det är viktigare ur ett demokratiperspektiv att om vi ska vara Sveriges nationalarkiv ska vi också vara tillgängliga för alla som

bor i Sverige. Oavsett om du bor nära ett riksarkiv, fysiskt, eller om du är långt ifrån.

Du syftar på digitalisering?

– Ja. Det som är digitaliserat används för att det är lättillgängligt och det som är svårtillgängligt används inte.

En annan skillnad hon har gentemot sina företrädare är att hon är kvinna. Den första någonsin i Riksarkivets historia.

– Jag tror inte att det är så stor skillnad egentligen, säger hon först, men ändrar sig: Min dotter frågade en gång varför det inte finns några kvinnliga taxichaufförer, och av en

händelse åkte jag taxi ett par dagar senare och då var det en kvinna som körde. Jag bad henne vänta kvar så min dotter fick träffa henne och se att man visst kan vara tjej och taxi-chaufför. Det finns inte så många utposter där det inte varit kvinnor som haft ledande befattningar. Riksarkivarietjänsten är en av de sista, och då kan man ju nu också här visa att allt är möjligt.

*Skribenten är
webbredaktör på Riksarkivet.*

Bo Berg utnämnd till Krigsarkivarie

Anna Karin Hermodsson

Bo Berg tillträdde tjänsten som Krigsarkivarie vid Riksarkivet i Sverige den 1 juli 2016. Han har vikarierat på tjänsten i drygt två år och har en mångårig erfarenhet som i:e arkivarie och sektionschef för den publika sektionen inom Krigsarkivet. Bo började sin tjänstgöring som arkivarie i Krigsarkivet 1994 och har under årens lopp varit engagerad i praktiskt taget alla delar av avdelningens verksamhet. Bo har tagits i anspråk att leda och medverka i olika projekt och utredningar inom både Krigsarkivet och Riksarkivet och han har också fungerat som IT-samordnare och informationssäkerhetsansvarig. Säkerhet och sekretessfrågor är viktiga delar av verksamheten vid Krigsarkivet och där har Bo självfallet haft ett tungt ansvar.

Bo Bergs fackliga erfarenhet som ordförande i Riksarkivets SACO-

Foto: Jenny Odell.

förening har varit en betydelsefull källa till insikter kring chefsfrågor och medarbetarskap. Bo ser sig själv som en problemlösare och som han uttrycker det:

– Vill man uppnå ett resultat som inte bara fixar något för stunden måste man lyssna av, kunna både

ge och ta emot goda argument och invänta att fler är med på tåget.

Framgent kommer fokus att ligga på Krigsarkivets flytt till Arninge och där har Bo självfallet en viktig roll att spela.

Bo Berg har sin akademiska bakgrund från Stockholms universitet, där han har en fil. kand. i historia, etnologi och arkivetenskap. Som nybakad arkivarie arbetade han bl.a. på Landstingsarkivet i Stockholm innan han började på Krigsarkivet.

Bo har en mängd intressen utanför yrkeslivet, främst friluftsliv, film och så är han en bokslukare av stora mått. Att hålla två jakopapegojor i skick på hemmaplan kräver säkert också sin man.

*Skribenten är tf divisionschef för
Riksarkivets nationella division.*

Ny vicedirektør i Rigsarkivet

Steen Ousager

Ole Magnus Mølbak Andersen er 15. oktober 2016 tiltrådt stillingen som vicedirektør for Rigsarkivets søjle for Brugerservice og Formidling, i daglig tale BF. Han får dermed ansvaret for størstedelen af Rigsarkivets brugervendte ydelser og kommer til at spille en central rolle for den fortsatte udvikling i Rigsarkivets udvikling af sine digitale services.

Ole Magnus Mølbak Andersen, der oprindeligt er cand.mag. i historie fra Københavns Universitet (2000) og Master of Public Governance fra Copenhagen Business School (2013), har arbejdet i Rigsarkivet siden 2001. Oprindeligt blev han ansat som projektleder i det omfattende SPE-projekt, der arbejdede med ompakning, registrering, stregkodning og pladsregistrering af samlingerne i det daværende Rigsarkiv og Landsarkiv for Sjælland. I perioden 2004–2008 var han specialkonsulent i SPE-projektet med dedikeret planlægnings- og afrapporteringsansvar for projektet.

■ Den nye vicedirektør i Rigsarkivet og chef for søjlen Brugerservice og Formidling: Ole Magnus Mølbak Andersen. Han tiltrådte 16. oktober 2016. Foto: Tom Jersø.

I 2008 tiltrådte Ole Magnus Mølbak Andersen stillingen som sektionsleder/personalekonsulent for HR-området i Rigsarkivet, og fra 2014 blev han områdeleder med ansvar for HR og Ledelsessupport.

Ved siden af disse opgaver har Ole Magnus Mølbak Andersen

løst en række tværgående opgaver for Rigsarkivet. Han har bl.a. være planlægningsansvarlig for Nordiske Arkivdage 2015 og EBNA/EAG-møderne i København i 2012 samt siddet i programkomiteen for ICAs årlige konference i Reykjavik i 2015. Han har deltaget i flere kulturministerielle arbejdsgrupper og var tovholder for Rigsarkivets arbejde med den store tyverisag i 2012 og det efterfølgende sikringsarbejde. Han har endvidere i en årrække været en central aktør i Rigsarkivets arbejde med strategier og rammeaftaler.

Ole Magnus Mølbak Andersen er 42 år gammel og bor på Amager med sin hustru og deres fire børn. Foruden de arkivfaglige professionelle kompetencer er han en habil langdistanceløber.

◆
*Skribenten er
chefkonsulent i Rigsarkivet.*

Arkivportal-D – skritt for skritt til paradiset?

Romy Schilling

Irmgard Christa Becker, Gerald Maier, Karsten Uhde, Christina Wolf (red.). *Netz werken. Das Archivportal-D und andere Portale als Chance für Archive und Nutzung: Beiträge zum 19. Archivwissenschaftlichen Kolloquium der Archivschule Marburg*. Archivschule, Marburg, 2015. 283 sider. ISBN 978-923833-48-1.

Arkivportal-D var tema under det 19. arkivvitenskapelige kollokvium ved arkivhøyskolen i Marburg. Bidragene foreligger nå i bokform som en samling artikler. Her får man en god oversikt over Tysklands arkivportaler, deres tilstand, betydning, historiske utvikling og fremtid. Portalen er en nasjonal søketjeneste over alle tyske arkivinstitusjoner. Her kan du kunne finne informasjon om arkiver og dokumenter på papir eller digitalt, digital fototjeneste, objekter og generell informasjon om arkivinstitusjoner. Portalen er utviklet under prosjektledelse av Landesarchiv Baden-Württemberg, som et delprosjekt av Deutsche Digitale Bibliothek, og støttet av Deutsche Forschungsgemeinschaft. Nettverket bestående av arkivportalen og Deutsche Digitale Bibliothek gjør det mulig å foreta søk på tvers av arkiv-, bibliotek- og museumsinstitusjoner. Like etter oppstarten i september 2014 kun-

ne man søke i over fem millioner dataer fra 25 arkiver, og få tilgang til generelle opplysninger om over 400 arkivinstitusjoner. For tiden er det mulig å søke på 10 millioner objekter.

Selv om det har gått en stund siden publikasjonen ble utgitt, inneholder den mange aktuelle tekster. Foredragene fra deltakerne av ovennevnte kollokvium tar blant annet for seg betydningen av kulturportaler for arkiver og forskere, og portalens historie. Vi får innføring i tekniske og strukturelle temaer, beskrivelse av nasjonale og

europiske arkivportaler, utvekslingsformer, utfordringer og løsninger til arkiver. Et viktig innspill fra et brukerperspektiv er en kunsthistorikers erfaring med fremfinning av arkivmateriale i praksis og teori i Archivportal-D.

I etterordet tar historikeren Thomas Grotum for seg muligheter, forventninger og begrensninger når det gjelder arkivportalen. Han konstaterer at onlineportaler er til svært stor hjelp i søking, og er uunnværlige selv om de eksisterer bare i kort tid. Han kalte foredraget sitt «skritt for skritt til paradiset...?», og konkluderer med at i samarbeid med

forskere skulle utviklingen kunne fortsette skritt for skritt, med sprint imellom og uten tilbaketog. Til arkivparadiset? Fremtiden vil vise.

Artikkelsamlingen er en svært spesifikk publisasjon om et rent tysk tema, men likevel en gullgrube når det gjelder arkivutvikling. Verdt å lese.

Skribenten er bibliotekar i Riksarkivet.

Underholdende regnskaper

Tor Weidling

Olof Holm o.a. (utg.). *Böter och fredsköp. Jämtlands och Härjedalens saköreslängder 1601–1645*. Jämtlands läns fornskriftsällskap och Landsarkivet i Östersund, 2016. 328 sider. ISBN 91-87276-27-5.

Er regnskaper underholdende? Er det noe å lære av gamle regnskaper? Kan regnskapene og deres informasjon formidles på en forståelig og informativ måte? Svaret er et rungende ja. Svaret gis blant annet i en nylig utkommet kildeutgave fra Jämtland og Härjedalen.

Vold, fyll og brudd på sedelighetsnormer vitner om liv og samfunn for 400 år siden. Slike saker er vanlige i den tids bøtelister. Det er ikke overraskende at Erik Pedersson Gräfte måtte ut med penger for å ha møtt beruset på tinget og hatt med seg en stridshammer inn i tingstua. Men funnene er viktige for å forstå den tids samfunn. Mer overraskende er det at Erik Hårsta måtte bøte for salg av en bjørnehud og at Staffan i Älvros ble bøtelagt for å selge en hest til Sverige.

Hoveddelen av boka er en gjengivelse av alle bevarte bøtelister i lensregnskapene fra perioden 1601–1645, både de regnskapene som finnes i det svenske riksarkivet og de som er i det norske. Dertil kommer materiale vedrørende den såkalte råfsten med jemtene etter Kalmarkrigen,

en straffeaksjon som skyldtes at myndigheten mente at jemtene ikke hadde vært lojale under krigen.

Transkribering og redigering er gjort av Georg Hansson ved Landsarkivet i Östersund. Det er et stort og krevende arbeid som er lagt ned her.

Boka er godt utstyrt med hjelpemidler. Vi får forklaringer på utgiverprinsipper og vanskelige ord. Det er oversikter over administrativ inndeling, lensherrer og fogder. Og så er det registre over stedsnavn og personnavn for stands- og øvrighetspersoner. Hver enkelt kilde blir også beskrevet.

En vurdering av bøtelistene som historisk kilde er skrevet av professor Per Sörlin ved Mittuniversitetet. Han setter bøtelistene inn i sin kon-

tekst på mange nivåer. Vi blir minnet på det som er så lett å glemme: at bøtelistene er en registrering av hva fogden fikk inn i bøter, ikke av alt som skjedde på tinget. Dommer som førte til dødsstraff, forvisning eller frifinnelse synes normalt ikke. Og det gjør heller ikke saker hvor det ble idømt bøter, men hvor den dømte ikke hadde noe å betale med. Sörlin gjør også rede for ulike typer kriminalitet og hvilke lovregler som gjaldt, hvordan oppbørselsystemet fungerte og fogdenes arbeidsmetoder. Og så diskuterer han innholdet i bøtelistene sammenlignet med hva man kan finne i rettsprotokollene.

Lista med ordforklaringer er også til stor nytte. For oppslagsord av særlig kulturhistorisk interesse gir den også sidehenvisninger. For enkelte ord gir lista også litteraturhenvisninger. Ordlista har dermed også en funksjon som sakregister.

Det er et imponerende sett med hjelpemidler som brukerne av denne kildeutgaven får til sin disposisjon. Her er et eksempel til etterfølgelse for mange utgivere.

Skribenten er førstearkivar i Riksarkivet.

Elskelige Käre Son

– Brev från Axel Oxenstierna till sonen Erik

Gunnar Wetterberg

Rikskanslern Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling I:17. Brev till Erik Oxenstierna 1632–1654. Utgivna av Helmut Backhaus. Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien och Riksarkivet, 2016. 524 sidor. ISBN 9789174024463.

Axel Oxenstierna (1583–1654) var en formidabel brevskrivare. Han lämnade efter sig 30 000 inkommande brev och 10 000 utgående. Eftersom han och hans motparter ofta var på resa fångar brevväxlingen mycket av den information han fick och de beslut han fattade. Om man till detta lägger de utförliga protokollen från riksrådet och kammarkollegiet kan man ibland komma förbluffande nära det dåtida skeendet. Därför var det en välgärning när Vitterhetsakademien i slutet av 1800-talet började ge ut Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling (AOSB). Utgivningen pågick i nästan hundra år, tills den efter 28 band ebbade ut 1977.

Den korresponderande statsmannen

Även om merparten av de utgående breven då hade getts ut fanns det ändå stora lakuner. Utgivningen sträckte sig i princip bara fram till 1636, då Oxenstierna återvände till Sverige efter tio år i Tyskland, där han efter Gustav II Adolfs död vid Lützen fick huvudansvaret för den

svenska krigsansträngningen. Utgivningen hade dessutom föresatt sig att fokusera de brev som belyste kanslerns statsmannagärning, vilket innebar att de lämnade större delen av korrespondensen med den nära familjen därhän.

Oxenstiernaprojektet

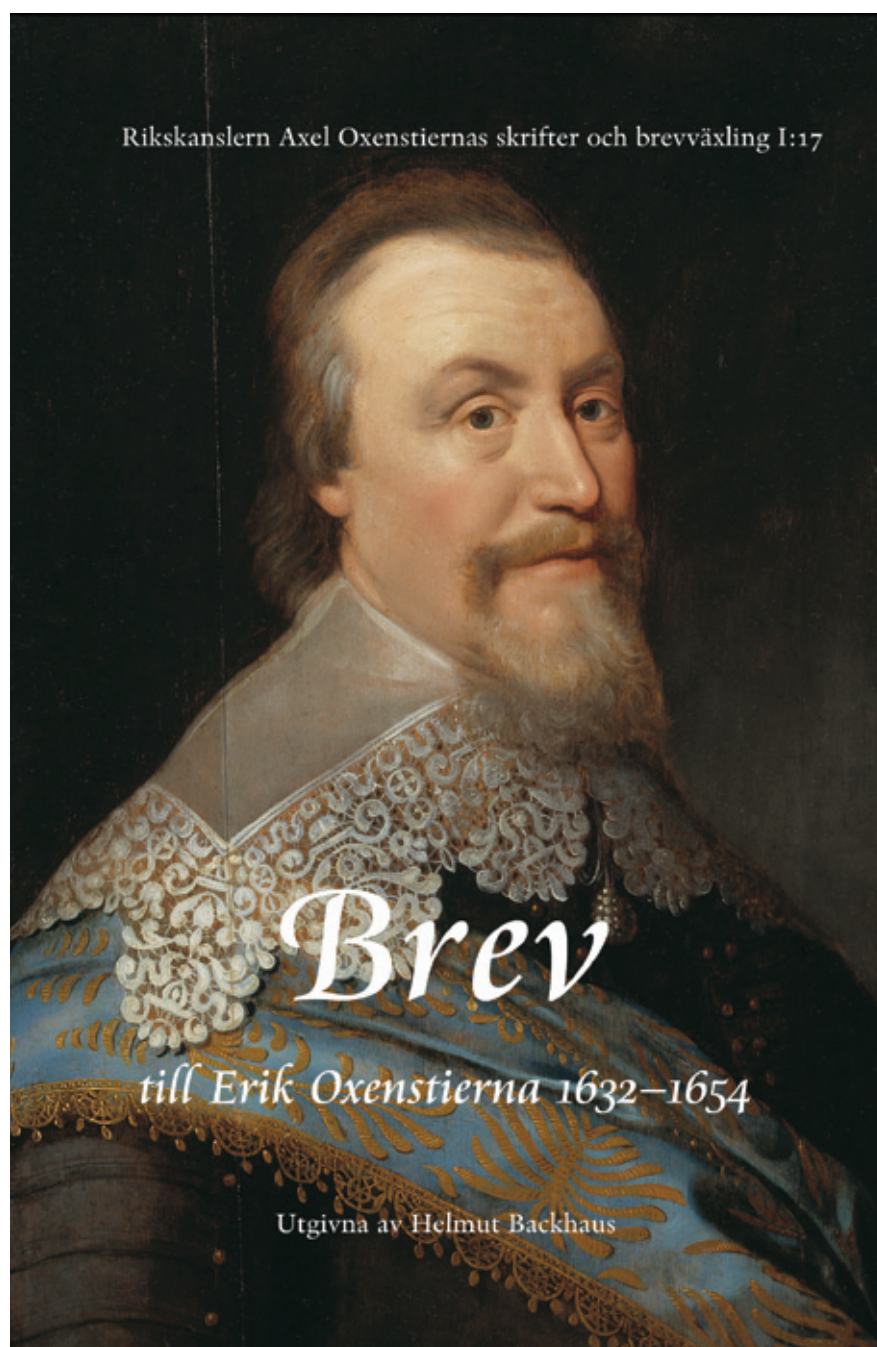
För studiet av Axel Oxenstierna och hans tid var det därför välkommet när Riksarkivet och Vitterhetsakademien 1999 startade ett gemensamt Oxenstiernaprojekt. Det pågick formellt fram till 2005, men fortsätter att avkasta nya bidrag. Projektets primus motor har arkivrådet Helmut Backhaus varit. Genom projektet har man dels byggt upp en databas över tidigare inte utgivna brev och handlingar med omkring 6 000 poster, dels givit ut sex ytterligare textvolymen.

Den senaste volymen omfattar brevväxlingen mellan Axel och hans son Erik. Volymen utges i det som kallas "förra avdelningen" av AOSB, som innehåller kanslerns utgående brev och egna promemior, men i ett bihang har Backhaus också tagit med de inkommande breven från sonen. Det är en välkommen avvikelse från de tidigare utgivningsprinciperna: det gör det lättare att ibland följa utbytet av synpunkter (även om det också blir uppenbart att många brev gått förlorade), men det ger också läsaren en aning om tonen mellan far och son och hur den utvecklades.

Begripliggjord brevväxling

Jämfört med den äldre utgivningen har Backhaus lagt ner stor omsorg på att göra innehållet i brevväxlingen mer tillgängligt och begripligt för läsaren. Boken inleds med en översikt över vad som pågick under de år som brevväxlingen omfattar, den har personuppgifter och förklarande noter i anslutning till varje brev, och i noterna ingår hänvisningar till relevant litteratur, från Antje Oschmanns stora verk om exekutionsdagen i Nürnberg 1649–1650 till mer obskyra avhandlingar om baltisk spannmålshandel och Oxenstiernas gods i Livland. I avvägningen mellan förklaringar och återgivande av dokumenten har Backhaus hamnat på en nivå som gör utgåvan hanterlig, men åtskilliga brev och vändningar förutsätter ändå att läsaren är mer orienterad i skeendet än bokens utrymme medger. Dramatiken kring riksdagen 1650 antyds bara i förbigående – dels ber fadern sonen vänta med hemresan från Estland (där han var guvernör) tills i juli, eftersom det inte fanns så gott om hö åt hästarna, dels kommenterar han ett annat ständermöte något år senare med att drottning Kristina den här gången talade något allvarligare till bönderna. Att kröningen 1650 stod i bjärt kontrast till nöden och missväxten i landet, att de ofrälse stånden för första gången gick samman mot adeln, och att drottningen delvis uppmuntrade detta – det förutsätts läsaren veta från annat håll.

Farliga försändelser

Gång på gång skriver i synnerhet Axel att han har mer att säga, men låter det vänta tills de ses eller till dess han kan skicka brev med "visst" (pålitligt) bud. Det var farligt att skriva om känsliga ting, risken att breven skulle hamna i orätta händer var alltför stor. Vad jag kan se nämns aldrig Kristinas abdikationsplaner uttryck-

ligen i brevväxlingen, trots att detta måste ha upptagit dem bägge. Bara någon gång antyds det, till exempel när något farit med ett "paket" till Borgholm – där bidade pfalzgreven Karl Gustav sin tid, som skulle komma när den åldrade kanslern hjälpte till med tronväxlingen i juni 1654. Det sista brevet från fadern till sonen är daterat den 25 juli 1654. Kanslern

dog en dryg månad senare, och efter ett par månader utnämndes Erik till faderns efterträdare.

Erik och Johan

Två av Axels söner överlevde in i vuxna sysslor. Redan 1810 gav Carl C. Gjörwell ut ett urval av faderns brev till Johan Oxenstierna, Eriks äldre bror. Det är märkligt att jämföra de två brevsamlingarna med varandra. Johan hade svårare att leva upp till faderns förväntningar, och det gör på sätt och vis breven till honom mer intressanta. De formar sig tidvis till en lång lärobok i diplomati och statskonst för en inte överdrivet begåvad elev. Erik var inte mer än 30 år när fadern dog, men tonen i breven till honom blir ändå tidigt mer jämbördig än i förmaningarna till Johan. Erik får också uppdrag för faderns privata räkning, att se om dennes stora gods i Wolmar och Wenden i Livland.

Hustruns brev härnäst?

Helmut Backhaus har med utgåvan av brevväxlingen mellan Axel och Erik Oxenstierna lagt ytterligare en genomarbetad och viktig del till AOSB. Det ökar samtidigt min nyfikenhet på den kanske viktigaste utgivna delen, brevväxlingen mellan Axel och hans hustru Anna Bååt. Den borde kunna berika AOSB med andra perspektiv än de som hittills kommit fram. Måtte Riksarkivet och Vitterhetsakademien kunna förmå Helmut Backhaus att ta sig an även denna uppgift!

*Skribenten är
historiker och författare.*

Polske revolutionære

Unnar Ingvarsson

Selv om Island i lange perioder var isoleret fra omverdenen, og sejladsen til landet var få og uregelmæssige, var islændingene ikke totalt uvidende om verdenshistoriske begivenheder. I 1832 modtog landets sysselmænd brev fra amtmændene, hvor de blev gjort opmærksomme på en gruppe polakker, som havde været i spidsen for et oprør i Polen, og som nu var i Paris. Man nævnte 21 mand ved navn, og sysselmændene blev oplyst om, at disse mænd havde skabt uro og modarbejdet myndighederne. Derfor var disse mænd ikke velkomne i det danske kongerige.

Man må gå ud fra, at det var ret usandsynligt, at polske revolutionære ville have slået sig ned i Island i første halvdel af det nittende århundrede. Det var de danske embedsmænd selvfølgelig klar over. På den anden side var Island en del af det danske kongerige, og de regler, der blev sat af kongen, gjaldt for islændinge ligesom for kongens andre undersåtter. Derfor er amtmændenes breve til sysselmændene et eksempel på den tids forvaltning i det danske rige, hvor kongens forordninger blev sendt til departementerne, i dette tilfælde til det danske kancelli, og derfra til amtmændene og til sidst til sysselmændene.

Mange af de polske revolutionære, der blev omtalt i brevet, var kendt i samtiden. Øverst på listen var Adam Gurowsky, søn af en greve, født i 1805. Han kæmpede hårdt mod russisk indflydelse i Polen og var en af lederne af det såkaldte Novemberoprør i Warszawa i 1830. Efter at russerne havde nedkæmpet Novemberoprøret, flygtede han til Paris, hvor han boede i nogle få år. I 1849 emigrerede han til Amerika, hvor han blev kendt, især for sin skribentvirksomhed. Nogle af de andre medlemmer af gruppen bosatte sig også i Amerika, idet USA var tilholdssted for revolutionære fra Europa.

Det var faktisk nogle betydningsfulde begivenheder, der førte til Novemberrevolutionen. Nikolaj, zar af Rusland, havde tænkt sig at benytte polske soldater til at nedkæmpe den såkaldte Julirevolution i Frankrig i 1830. Det førte til et oprør i den polske hær, hvor hensigten var at kæmpe mod russisk indflydelse i Polen. Oprøret blev, som tidligere nævnt, slået ned, og den danske regering stillede sig ved siden af andre enevældige stater i Europa mod de revolutionære uroligheder, der var en trussel mod stabiliteten i Europa.

Circulaire

Det kongelige Danske Cancellie har, med Skrivelse, modtagen i Dag, men dat. 21de Jul. sidstl., communiceret mig Hans Maiestæt Kongens allernaadigste Resolution, hvormed befales, at effterskrevne Individer, der have opholdt sig i Paris, og der dannet en Committee under Navn af det polske demokratiske Selskab, nemlig:

Adam Gurowsky
Johan Nepomuc Janowsky
Thaddeus Krenpowiecký
Casimir Alexander Pulaský
Ignaz Romualdo Pluzansky
Anton Wirinieký
Vladsilaw Dambrowsky
Johan Kviatkowsky
Zeno Boleslas & Alexander Swietistawsky
Valentin Krosnowsky
Boleslas Gürowsky
Adam Zaba
Carl Kalzanowski
Leonard Rettel
Carl Kraitzir
Michael Dembinski
Cajetan Stepikowsky
Adam Piszatowski
Leonard Rosbicki og
Stanislaus Paprocki,

da de ikke blot i Polen under den sidste Revolution, men og under deres Ophold i fremmede Lande, have viist en vedvarende Tilböielighed, til at forstyrre den offentlige Roelighed, og paa de Steder hvor de have været forundt Til flugt, have arbeidet imod Regjæringerne, saavel ved at söge at udbrede Misfornöielse, som ved at deltage i bevægelser af oprörske Tendents, ikke maae modtages i de kongelige Satter.

Hvilket jeg defor ikke forbigaae tjenstligen hermed at communicere herr Sysselmand til allerunderdanigst Efterretning, for Deres Vedkommende.

Islands Vesteramts Contoir, Stappen, den 9 Dec. 1832.

Thorsteinson

Til Herr Sysselmand E. Sverrisson

Forfatteren er arkivar i Islands Nationalarkiv.

■ En afskrift af brevets tekst, skrevet på dansk mellem to islandske embedsmænd. Der kan man se en liste med navnene på alle de revolutionære, som var uønsket i det danske kongerige.

[illegible]

Adam Girowski
Johan Nepomuc Tancowski
Thaddeus Kronpewickij
Gzimir Alexander Pilafkij
Ggnaz Romualdo Kuzanski
Anton Winnickij
Wladislaw Dambrowskij
Johan Kwiatkowski
Leno Poloslas & Alexander Swietistawskij
Valentin Krosnowskij
Poloslas Girowski
Adam Luba
Carl Hackanowski
Leonard Rettel
Carl Kraitzer
Michael Dembiniski
Gajetan Szepikowski
Adam Pszafowski
Leonard Rosbicki
Stanislaus Paprocki

[illegible]

Sveithingunnið hefur ekki handgagna þessilígru formi
af samningum frá Þýskalandi til aðstoðarvænna
áframhvingu, frá Sviss og Þýskalandi.

Edwards by an article in the Liberator, Nov 9 Dec. 1842.

The
 from Edmund P. Verriore
 MS A 52989-32

■ Et brev dateret d. 9. december 1832 som Bjarni Thorsteinsson, amtmænd i Arnarstapi, sendte til systemand Eiríkur Sverrisson. Islands Nationalarkiv (DÍ). Borgarfarðar- og Mýrasýsla B1/3-2.

Foto: Þjóðskjalasafn Íslands.

Innehållsförteckning

årgång 61 (2016)

Huvudredaktören

Huvudredaktören 2, 58, 118, 170

Danmark

Nyt magasin i Viborg 10

Tilsyn med kvalitetssikring i it-systemer 12

Styr på sagerne – også når
organisationen ændrer sig 13

Din historie er danmarkshistorie 16

Rigsarkivets Indtægtsdækkede Virksomhed.
En afdeling – mange funktioner 71

Danmark anno 1743 – et nyt forsknings-
og formidlingsprojekt 73

Baggrunden for etableringen af Rigsarkivets
Forskerservice 75

Ny debatække på Rigsarkivet:
Fortid–fremtid – tur/retur 133

Manden, der flyttede Rigsarkivet flere gange.
Udviklingstræk i Rigsarkivet 136

Årets historiske bog 139

Kommunerne har fået bedre styr på arkiverne 140

Folketælling fra 1940 blev sommerens arkiv-hit 201

Udadvendt samarbejde. Rigsarkivets
satsningsområder og samarbejdsaftaler 202

Finland

Helsingfors stadsarkiv 70 år 18

Material från andra världskriget blir tillgängligt
med hjälp av länkad öppen data 20

Överlåtelse och utväxlingarna av
krigsfångar 1941–1944 klarlagda 22

Doktorsavhandling om arkivarbete i förändring 23

Utställningsserien Pro Finlandia fortsätter – Tyskland,
Storbritannien, Österrike och Ungern i tur 24

Ett slutfört projekt – det ouppordnade materialet
i Krigsarkivet är nu i skick 77

Tankar om den borgerliga friheten yttrade
i Finlands riksarkiv 79

Med virtuell forskningsmiljö i sikte 81

En stringent och fokuserad strategi 83

“Man borde också kunna ge inblickar i själva
innehållet...” – intervju med en frivilligarbetare 142

Ålands landskapsarkiv får välbehövliga
tilläggsutrymmen 143

Originalmaterial som tillhört rysk generalguvernör i
Finland hittades i Tyskland 144

Den första Ta med dig din historia-dagen
arrangerades i Ikalas 145

Finlands äldsta urkunds sekeljubileum
firades med stil 194

Færøerne

Tilsyn med myndigheder. Del af en
bevaringsstrategi 95

Grønland

Arkiver fra Thule – om et arkivalsk samarbejde
på tværs af Atlanten 93

Island

En model til måling af den generelle tilstand
af arkivering hos offentlige myndigheder og
institutioner 5

Om tilgængelighed til dokumenter om de islandske
bankers krak i 2008. Dom afsagt af Islands
Højesteret – sag nr. 329/2014 8

Godtemplarbevægens arkiv gjort tilgængeligt 66

Kulturskatte i Islands landsregister 68

Sextio dagar vid Riksarkivet i Sverige 131

Islands Nationalarkiv samarbejder med
FamilySearch om digital afskrift af dokumenter 199

Norge

Omorganisering i Arkivverket 28

Arkivmøte samlet 360 arkivfolk fra hele Norge 85

Riksarkivarens innsynspraksis i femti år 86

Et lite stykke norsk oljehistorie 88

Digitalisering av glassplater og negativer. Erfaringer
fra to prosjekter 91

Ny retning for det norske Arkivverket 119

Jeg gikk meg over sjø og land. På leiting etter
samiske kilder i arkiver 120

Hvem bruker taushetsbelagte opplysninger 125

Den store og den lille digitaliseringsdagen 127

Sverige

Den svenska tryckfriheten – 250 år gammal
men ingen självklarhet 29

På väg mot ett digitalare kulturarv 32

Synergier inom offentlig informationsstrukturerings . . .	59	Torbjörn Hörnfeldt 1957–2015	110
Svenska Riksarkivets nya regel om fotografier och bildkonst	60	Kimmo Kara belönades för sitt livsverk inom heraldik	158
En ny modell för avtalsskrivning vid förvärv av enskilda arkiv	62	Ny svensk lokalredaktör	159
Ny plattform för läsesalarna inom Riksarkivet	129	Peter Sivervall ny chef för OFI	159
Samarbete bakom ny arkivutbildning	130	Ny chef vid Landsarkivet i Uppsala	160
Det fria ordet i fokus på bokmässan i Göteborg	198	Ny Riksarkivarie i Sverige: Karin Åström Iko	213
Riksarkivariens spalt		Bo Berg utnämnd till Krigsarkivarie	214
Et begivenhedsrigt år i Islands Nationalarkiv	3	Ny vicedirektör i Rigsarkivet	215
Mina sex år som riksarkivarie	64	Publikationer	
Ger föreningsarkiven en tillräckligt mångsidig bild av hur vårt medborgarsamhälle förändras?	147	Vestindisk-guineisk Kompagni	49
Arkiverket i ny struktur fra 1. november	196	To publikasjoner fra Islands Nasjonalarkiv	50
Norden		Grundig studie av en liten minoritet	52
Arkivdagen 2015 i Norge. Grenseløse uttrykk for arkivenes betydning	34	Arkivene ut til folket	111
Arkivernes Dag, Danmark 2015	35	Bergen i 1765	112
Gränslöst – Arkivens dag i Sverige 2015	36	Danmarks befolkning 1801. Analyse på grundlag af folketællingen som mikrodata	161
Nordisk arkivdag, Island 2015	38	Den svenska socknen	162
Arkivens dag i Finland 2015	39	”Dette i eenfoldighed skrevet beder vi ydmigst at vorder overvejet...”	163
Nordisk Arkivstatistik 2015	149	Arkivportal-D – skritt for skritt til paradiset?	216
Utanför Norden		Underholdende regnskaper	217
Fra analogt til digitalt – nye rutiner for å bevare materiale fra TIPH	41	Elskelige Kære Son – Brev från Axel Oxenstierna till sonen Erik	218
Vichyregimets arkiver åbnes for offentligheden	98	Dokumentet	
Harmoni, venskap och arkiv – rapport från ICA-konferensen i Seoul	205	Samvetskval i dödens skugga – ett exempel ur Västerås domkapitels arkiv	53
ICA-kongressen i Seoul, 5.–10. september 2016: En heistale for internasjonalt engasjement	209	Ukjent variant av middelalderballade	113
Synpunkter		Den slesvigske ”folkeadresse” til Christian 8. 1847	166
Et dypdykk i dokumentasjonsforvaltning	101	Polske revolutionære	220
Arkivuttrekk på 1–2–3: Brukerorientert løsning for fellesskapet	153	Nordisk Arkivnyt 60 år	
Porträttet/Institutionen		På framtidsspaning med riksarkivarierna	171
Vel bevart – godt fortalt	44	Fremtidens arkivar – hvem er det?	175
Rigsarkivet i Viborg – 125 år	104	Vem är användaren? Tankar om arkivens tillgänglighet	179
Om presidenter och deras arkiv	155	Lesesalsbesøket i Riksarkivet: En «Invasion som truer med at give Arkivet en ny Karakter?»	182
Arkivväsendet i Finland 200 år	211	Læsesalene som mødested i spændingsfeltet mellem det digitale og analoge?	185
Personalia		Mot fremtiden. Bevarandepolicy vid Islands nationalarkiv	187
Priser til Rigsarkivets forskere	47	Bevaring nu og fremover	188
Olle Forslund och Börje Justrell i pension	48	Digitaliseringen och finska Riksarkivets strategi	190
Britt-Marie Östholm i pension	107	Arkiven som utvecklare av förvaltningen och forskningen	192
In memoriam Raimo Viikki 1936–2016	108	Arkivernes rolle	193
Maria Nordström slutar som lokalredaktör	109		

Gårdsrommet på Bankplassen 3, Kristiania, i 1914. Riksarkivet flytter inn i nye lokaler, etter tidligere å ha holdt til i Stortingsbygningen. Hesten er fullastet med flyttekasser mens to voksne menn og en gutt poserer for fotografen. I 2017 fyller det norske Riksarkivet 200 år.

Arkivreferanse:
EA-4060, C, 6, 0026.b.

Innehåll

Huvudredaktören	170	Folketælling fra 1940 blev sommerens arkiv-hit	201
På framtidsspaning med riksarkivarierna	171	<i>Charlotte S.H. Jensen</i>	
Fremtidens arkivar – hvem er det?	175	Udadvendt samarbejde. Rigsarkivets satsningsområder og samarbejdsaftaler	202
Vem är användaren? Tankar om arkivens tillgänglighet	179	<i>Leon Jespersen, Asbjørn Thomsen</i>	
<i>Jan Östergren</i>		Harmoni, vänskap och arkiv – rapport från ICA-konferensen i Seoul	205
Lesesalsbesøket i Riksarkivet: En «Invasion som truer med at give Arkivet en ny Karakter»?	182	<i>Martin Ståhl</i>	
<i>Tine Berg Floater</i>		ICA-kongressen i Seoul, 5.–10. september 2016: En heistale for internasjonalt engasjement	209
Læsesalene som mødested i spændingsfeltet mellem det digitale og analoge?	185	<i>Vilde Ronge</i>	
<i>Jesper Thomassen</i>		Arkivvæsendet i Finland 200 år	211
Mot framtiden. Bevarandepolicy vid Islands nationalarkiv	187	<i>Jussi Nuorteva</i>	
<i>Karen Þ. Sigurkarlsdóttir</i>		Ny Riksarkivarie i Sverige: Karin Åström Iko	213
Bevaring nu og fremover	188	<i>Alexander Åström</i>	
<i>Kirsten Kristmar Villadsen</i>		Bo Berg utnämnd till Krigsarkivarie	214
Digitaliseringen och finska Riksarkivets strategi	190	<i>Anna Karin Hermodsson</i>	
<i>Päivi Happonen</i>		Ny vicedirektør i Rigsarkivet	215
Arkiven som utvecklare av förvaltningen och forskningen	192	<i>Steen Ousager</i>	
<i>Päivi Happonen</i>		Arkivportal-D – skritt for skritt til paradiset?	216
Arkivernes rolle	193	<i>Romy Schilling</i>	
<i>Unnar Ingvarsson</i>		Underholdende regnskaper	217
Finlands äldsta urkunds sekeljubileum firades med stil	194	<i>Tor Weidling</i>	
<i>Päivi Happonen</i>		Elskelige Käre Son – Brev från Axel Oxenstierna till sonen Erik	218
Arkivverket i ny struktur fra 1. november	196	<i>Gunnar Wetterberg</i>	
<i>Inga Bolstad</i>		Polske revolutionære	220
Det fria ordet i fokus på bokmässan i Göteborg	198	<i>Unnar Ingvarsson</i>	
<i>Karl-Magnus Johansson</i>		Innehållsförteckning årgång 61 (2016)	222
Islands Nationalarkiv samarbejder med FamilySearch om digital afskrift af dokumenter	199		
<i>Benedikt Jónsson</i>			